

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

S.S.S.

Årsskrift 1969

S. S. S.

ÅRSSKRIFT 1969

24. ÅRGANG

Udgivet af

SILKEBORG SEMINARIUMS SAMFUND

Redigeret af

VIGGO JØRGENSEN
HANS SKOVGÅRD

SILKEBORG
EMIL STECHERS BOGTRYKKERI
1969

P. J. M. VINTHER:

*Mennesker
og strømninger
jeg mødte*

*Silkeborg Seminarium
benævnes stadig ofte
Vinthers Seminarium.
Den unge generation
kan ikke have nogen nær
tilknytning til den mand,
hvis navn er så stærkt
forbundet med seminariet.
For at give et indtryk
af forstander P. J. M.
Vinthers personlighed
har årsskriftet i 25 året
for hans død
valgt at lade ham tale
på ny gennem neden-
stående gengivelse
af et af hans foredrag.*

Ikke uden en vis ængstelse og undseelse holder jeg dette foredrag, som jeg har kaldt: Mennesker og strømninger, jeg mødte. Det er ikke af lyst til at stille mig selv frem, eller for at give Dem min selvbiografi. Må jeg understrege, at det kun er en fortællende om og vurdering af noget af det, som det har været mig en oplevelse at møde og at lade mig påvirke af.

Da jeg i 1876 var 12–13 år gammel, mødte jeg første gang Grundtvigs navn. Jeg voksede op i en lille landsby, fjernt fra alle åndelige bevægelser, men midt i det skønne danske land, med de typisk danske landsbyejendommeligheder – kirke, skole, præstegård og frodige bøndergårde. En undtagelse i byens åndelige liv var en gammel frøken, som boede i en køn villa i landsbyen. Hun læste meget, hørte meget og var optaget af det grundtvigske. Hun lånte mig mange bøger fra næsten hele vor gamle litteratur – Oehlenschläger, Ingemann, Bjørnstjerne Bjørnson, Ibsen osv. – Ja, jeg fik også bøger hos min gamle lærer; på loftet fandt jeg Saxo og Snorre, Barfod og Fabritius. I disse år mødte jeg også pastor K. D. Konradsen, som var en stærk og kraftig grundtvigsk personlighed. Jeg læste og sang Kingos salmer. Jeg læste og sang også mange salmer af Grundtvig.

Den gamle frøken fortalte mig om Vartov, om Ryslinge og om Grundtvigs jordefærd i september 1872. Hun fortalte mig minder fra Frue kirke, Vartov og Tivoli. Jeg hørte Bjørnsons vældige digt

om Grundtvig: »Ligesom vølven i nordfolkets gry, stod over sagnenes vande«. Det var mit første møde med det grundtvigske gennem en personlighed, for hvem indholdet var liv. Et enkelt billede fæstnede sig: »Synerne tog ham«. Grundtvig var seeren mellem de nordiske skjalde. Dette billede blev stående. Det var som en havbølge, der bragte bud om noget stort, – langt uden for min lille indlandsby.

I 1878 kom jeg på Staby Højskole. Jeg ville læse, det var jeg helt klar over, men jeg manglede penge. Undervisningen var gratis, men det kostede 40 kr. for kost og logi. Jeg knyttedes gennem denne skole, som havde sin rod i de vestjyske skoler og livsforhold på den tid, til et ejendommeligt stykke skolehistorie. Man uddannedes til biskolelærer – en institution, der nu er forbi i sin gamle form. I et sogn var hovedskolen ved kirken med læreren (degnen), og biskole eller biskoler, eftersom sognets størrelse og udstrækning var. Der kunne være indtil seks biskolelærere i et sogn, yngre og ældre mænd fra egnen. De havde egen skole og var henvist til selvlæsning. Man kunne spørge: kunne de så lære børnene noget? Ja, mange var meget kundskabsrige og selvhjulpne folk. De kunne lære børnene at regne, skrive og læse, og så kunne de *fortælle*. Den yngre slægt nu har slet ingen begreb om, hvor meget der var af hjemmelæsning i gårdene derude.

I det hele stod folkeoplysningen i Vestjylland ikke lidt over østjydernes. – Men selvfølgelig manglede mange af disse vinterlærere mere ordnet viden og forstand om skolegerningen. Her var det da, at Staby Højskole fik sin egentlige opgave. Der var almindelig højskole om vinteren. Om sommeren var der uddannelsesskole for vinterlærere ved de vestjyske biskoler. Der sad eller sad mange stabyanere i fremskudte stillinger i skole og kirke, først og fremmest i skoler og undervisningsanstalter. Der var gode stipendier og gratis undervisning ved skolen, og det var en uhyre spartansk levevis, der førtes. Den daglige kost var mælk, brød, kartoffelmelsgrød og klipfisk.

Af forstandere på Staby var der Vilhelm Schöler 1853–57. Han var en iderig mand. Så fulgte Albrect Sørensen, 1857–73, en skolemand af Ludvig Kr. Møllers type, lys og glad ved livet. Han var præstesøn fra Solbjerg på Mors, Kolds første elev, havde haft en god tid i København, hvor han havde hørt og truffet Skat Rørdam

og Jens Lassen Knudsen. Hans tid var vel nok Roms tid i skolens liv. Han kunne fortælle, og han var sanger og kunne læse op af digterværker. På hans mindsten står skrevet: »Glad ved livet i Gud gjorde han mange glade«. Jeg kendte ham godt og besøgte ham flere gange. Han var typen på de bedste grundtvigske af den ældre slægt, glad og åben og let at samtale med.

Efter Albrekt Sørensens forstandertid blev S. P. Jensen forstander. Det var fra 1873 til 84. Det var min tid. Denne tid blev skolens egentlige storhedstid som uddannelsesskole for vinterlærere. S. P. Jensen var udstyret med rige evner og en kolossal arbejdsevne – en vidtstrakt viden både i ånds- og naturfag. Vi kom til Staby fra alle jyske egne for at uddannes til lærere eller præster. Ofte var man der både to og tre somre. S. P. Jensen var en mere udpræget lærer end Albrekt Sørensen. Der var en vis barskhed over ham; der var adskillige skarpe kanter; men han ejede et rigt sind og et varmt hjerte. Et var vi alle enige om. Han var den ideale lærer. Den plads bevarede han alle dage. For mig blev han tillige min bedste ven og rådgiver 1878–1884 i min gærende ungdomstid. Selv havde han sin rod i grundtvigsk åndsliv men netop så fast forankret, at han aldrig gik af vejen for nye tanker – darwinismen, Brandes' forelæsninger. Ingen har sagt det sidste ord. Og jeg lærte *min* dogmatik af ham. Den hed, at man aldrig blev færdig, og aldrig fik sin lærebog lukket. Fra 1884 til 1904 var han først i Lyngby, senere i Nexø, hvor han døde. I 1907 rejstes et æresminde for ham, en mægtig bautasten med prægtige oldnordiske slyngninger om en indskrift: »I kærlighed og med et sjældent frisind virkede han for dansk ungdomsskoleliv.«

Fra 1878 til 79 var jeg vinterlærer på heden. Mellem mørke hede-banker lå friskolen, og jeg fik 40 kr. plus kost og bolig for vinterhalvåret. Jeg tænkte: »Nu ligger min fremtid måske her.« Det var en vanskelig opgave at stilles overfor. Der var 50 børn og i alle aldre. Jeg brugte emneundervisning. Ak ja, så fik jeg prøvet det. Men ud til mig nåede bølgeslagene fra de store kampe mellem den gamle romantik og den ny realisme. Jeg husker fra denne tid Drachmanns digt: »Paradehingsten Parmo« med dets hånlige udfald mod den gamle digter og journalist Carl Ploug. Og jeg husker striden mellem Kaalund og Schandorph og Kaalunds opgør med de nye tanker.

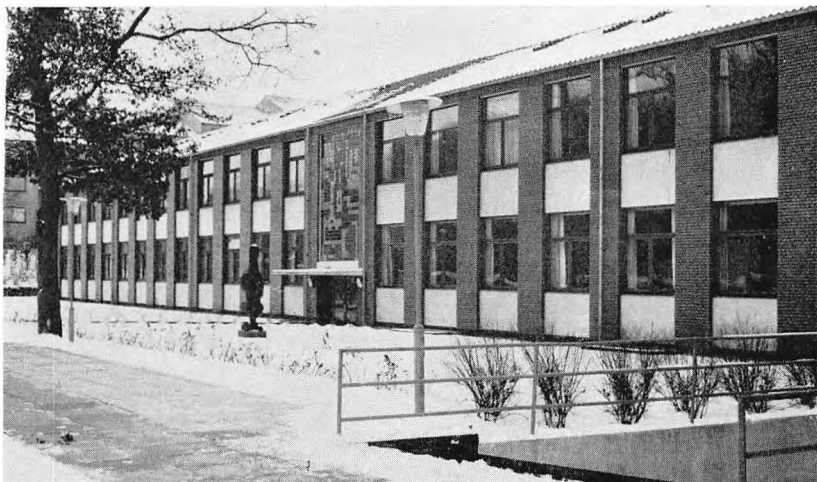
Så kom min Ulfborgtid 1879–1886, dog deraf 2¹/₂ år i København 1880–1882. Jeg passede min skole og havde om aftnerne skole for de unge. Ulfborg var et rigt sogn med mange store gårde og kønne haver. Der lå Nørre-Vosborg, hvor etatsråd Tang havde boet og hvor nu hans datter enkefru Valeur boede. Der var Ebbensgaard – Ole Kirks gamle gård. Begge de gårde fik stor betydning for mig. På Vosborg fik jeg lov at se i de gamle arkiver og låne alle de bøger, jeg ville. Der var også breve fra H. C. Andersen til etatsråd Tang. Jeg læste og hørte om Blichers Himmelbjergmøder 1843 og læste breve fra Blicher til etatsråd Tang. På Ebbensgaard kom jeg meget. Konen i gården var af Ole Kirks slægt, der fandtes flere billeder af ham i gården. Hvor der læstes på gårdene om aftnerne – Inge-mann, Bjørnson, J. P. Jacobsen, Hostrup og Jakob Knudsen, men mange modtog også åndelig påvirkning udefra. I Ringkøbing hørte vi P. Chr. Kirkegaard. Han var en lille, grim mand med grove træk, men med et ansigt, der gennemlystes af ånd. Vi fik lejlighed til at høre Viggo Ullmann, en ung norsk højskoleforstander fra Seljefjord i Telemarken, den mest veltalende nordmand, jeg har hørt. Han var så tankeklar, men næppe så dyb som Christoffer Bruun. Jeg hørte ham tale om Henrik Wergeland. Mange år senere talte han i Silkeborg og ved de store efterårsmøder på Vrå. Vi hørte Brücker, Vilh. Malling, Jakob Knudsen og Ullmann. Ullmann var fuld af glødende lidenskab for fri skole og frit kirkeliv. Af væsen var han indesluttet og barsk, dog havde han sans for det komiske. Han var en lærd mand med utrolig viden. Jeg besøgte ham i Seljefjord i 1898. Han var dengang stortingspræsident og amtmand, men selv på vej mod nedbrydning. Der var dog lysglimt endnu, men uden sammenhæng. I 1910 døde han. Vennen pastor Wexlham skrev om ham: »Han var en mand, som tidlig omvendte sig fra at søge sit eget til at søge sit folks vel. Deri så han *sit* himmerige på jord.«

I et af mine sidste Ulfborgår var jeg i Norge. Jeg besøgte Sagatun Højskole og var til store folkemøder, hvor jeg hørte Bjørnson og *Christoffer Bruun* fra Vonheims Højskole i Gausdal. Jeg læste hans bog »Folkelige grundtanker«. Det er uden tvivl den mærkeligste bog, der i Norden er skrevet om ungdomslivet, en bog om livskunst, den kunst at bringe sig selv i orden. Han skabte, tør jeg sige, en mulighed i ungdomstiden, der var grundlaget for vækst, for han levede selv så stærkt. Jeg kom i et personligt forhold til ham. Han

var alvorsmand. Han *kunne* smile; men man hørte ham aldrig le. Han blev uroen og saltet i mange unges sind. Dybest set var han vel en ensom mand; men jeg kom til at sande Bjørnsons ord om ham: »Han er Bruun, om ham tror jeg, at han er den største personlighed i Norge.«

Deroppe traf jeg også Ole Alm (d. 1920). Hans livsværk var en mands i stort og småt. Han havde råd til at være nobel over for modstanderen. Han var sit folks urolige samvittighed. Han forstod den kunst at forme sit liv under sine idealers tugt. Et stort og sjælfuldt menneske var han. Ole Alm har sagt om Christoffer Bruun, som han i et og alt beundrede: »Havde jeg ikke i min ungdom mødt Christoffer Bruun, så var der vist aldrig blevet noget af mig. Den smule klarhed over livet, jeg har fået, skylder jeg ham. Han blev min redningsplanke, som han blev det for mange i den tid. Velsignet være hans minde.«

Så må jeg fortælle om Aulestad. Hvor ganske anderledes var livet ikke dér. Bred og stor ligger Aulestad som en storbondegård i Norges kønneste natur. En lang birkeallé fører fra bygdevejen op til gården. Alt står endnu i stuerne som i Bjørnsons tid. Der er blomster i vaserne og åbne vinduer ud mod den skønne have. Aulestad er intet museum. Bjørnsons søn driver gården, og alt er holdt som i faderens tid. Ret ofte har jeg været der også efter Bjørnsons død. Jeg har ofte stået på Aulestad og tænkt på alle Bjørnsons dejlige sange. Inde i

en af stjerne hænger en broderet indrammet verselinie: »Nu tak for alt, ifra vi var små«. Den er fra en lille pige i Holstebro, der har sendt den til Bjørnson til en fødselsdag.

I 1892 formåede vi Bjørnstjerne Bjørnson til at tale på Himmelbjerget. Der gik mange skrivelser forud for det møde. Da vi endelig havde fået det hele ordnet, kom jo spørgsmålet om honoraret. Bjørnson skrev da, at han i hvert fald ville have rejsen betalt for sig og sin familie, »og vi rejser just ikke billigt«, skrev han. Ja, så kom da Bjørnstjerne Bjørnson til Himmelbjerget. Der var over 20.000 tilhørere. Folk strømmede til, alle både var overfyldte. Det var med bange anelser, vi så de overfyldte skibe sejle over Julsø. Mon det hele ville klappe; mon vi kunne nå at befordre de mange folk til bjerget? Men alt gik bra, og Bjørnson talte om fredssagen, om de små nationer, Finland, Polen, czeckerne og sønderjyderne, og han talte sig ind i alle hjerter. Man sang som aldrig før. Aldrig har jeg hørt vort folk synge som den dag. Om aftenen var vi en større kreds samlet i et privat hjem sammen med den Bjørnsonske familie, og Bergliot sang Bjørnsons sange. Det var en herlig oplevelse, og Bjørnson sagde stærkt bevæget: »Er det ikke dejligt!« Men det får blive ved disse glimt fra Aulestad og Vonheim. Ellers bliver jeg aldrig færdig. Der er levet et rigt stykke nordisk åndsliv på de to gårde.

I Ulfborg holdt jeg om vinteraftnerne møder rundt om på gårdene. Jeg talte om litterære, politiske og religiøse emner, og det var interesserede tilhørere, jeg havde. På Viumgaard traf jeg Jakob Knudsen, den unge lærer fra Askov. Han var 6–7 år ældre end jeg. Vi sluttede nært venskab, og han besøgte os mange gange i Silkeborg. Vi førte ofte lange, alvorlige samtaler, og disse samtaler vidnede om, hvor stærkt Jakob Knudsen levede i det, han elskede. Hans skoleideal var den personlige undervisning, ikke agitationen.

De ser let, jeg følger ikke kronologien. Det er *ingen* selvbiografi i detaljer, og derfor heller intet om min læsen på et københavnsk seminarium, hvor der var lutter fri studier, et rigt og frit liv. Jeg traf mange kendte mænd og hørte dem holde foredrag: Sigurd Møller, der talte om litteratur og kunst, Skat Rørdam, gamle Høgsbro, Harald Holm og mange flere.

At komme til København i 80'erne var for unge, der var i udvikling, en rig tid. Jeg kom jo på hovedet ind i brydningerne mellem

gammel og ny litteratur. Det var realismens egentlige store tid. I 1881–1882 hørte jeg Georg Brandes' forelæsninger på universitetet om »Hovedstrømninger i det moderne åndsliv«. Jeg kneb mig til en plads i det tætpakkede rum og hørte om Heine og det unge Tyskland. Ja, der var døre og sale, der åbnedes. Digtere og tænkere i passende lynglimt; men ind i skildringen af det fremmede blandedes med ætsende spydighed en kritik af den hjemlige livskultur og tradition.

Eller jeg tænker på den bevægelse i sindet, det vakte at sidde i sit aflåsede værelse og læse Drachmann, J. P. Jacobsen, Henrik Pontoppidan, Herman Bang, Karl Gjellerup, Bjørnson og Ibsen, eller på lørdagsaftnerne ved møder, hvor diskussionen om disse emner gik højt. Virkningerne var forskellige efter de unges karakter og forudsætninger. Nogle – man fristes til at sige mange – tabte alt fodfæste og gik amok eller gik helt eller halvt til bunds. Andre kom fra grundtvigske kredse med rod og tradition i sig. Debatten var levende. Det tog åringer at komme ret igen i de spørgsmål; men man kom igennem og bevarede forbindelsen med det, hvor man havde sin rod. Blot fik man aldrig sin lærebog færdig.

Fra disse år står to festlige mindedage som oplevelser, jeg aldrig glemmer. Først 25 års festen på Marienlyst (Grundtvigs højskole) 1856–1881. Den anden fest var hundredårsfesten for Grundtvigs fødsel 8. september 1883. Jeg nævner her nogle spredte træk. Lørdag den 8. september kl. 10 i Marmorkirken. Der var basunmusik fra taget. Dernæst i Kongens Have, hvor Grundtvig havde følt sig så ensom: »Hvad kvidrer I om, I spurve små.« Nu var der 5–6000 tilhørere. C. J. Brandt åbnede mødet og talte stilfærdigt og værdigt. Han havde utvivlsomt ret i sin begyndelse: »Det er endnu kun familien.«

Jeg drager sammenligning med festen 50 år senere – 150 år efter Grundtvigs fødsel, hvor *alle* åndeligt berørte rejste ham et æresminde – Grundtvigskirken. Både digtere og historikere, mytologer og skolefolk, ingen kommer uden om Grundtvigs store indsats i den danske skole, hans uoverskuelige betydning som folkevækker og menighedssanger og tillige levende dansk helt igennem.

Vilhelm Birkedal kendte jeg meget godt og rådspurgte ham ofte i breve. Han var en af dem, der altid holdt døren åben til de nye ideers verden. Jeg hørte ham også i Studenterforeningen, hvor han

talte om: »Det største, det næststørste«. Mit sidste minde om ham er fra 1890. Han skulle prædike for os; men han sagde: »Ja, kære venner, jeg skulle jo prædike i dag; men jeg *kan* ikke, for derovre ligger min hustru, min ungdomselskede, mit hjertes fryd, og drages med døden. Når de små børn bringes til hvile om aftenen, så beder de deres mor: »Må døren ikke få lov til at stå på klem, at vi ikke skal ligge i mørke, men kan se lyset.« Kære Fader, Du som er i Himlen, lad Dit Himmeriges dør aldrig lukkes for os. Vi beder som de små børn: Lad døren stå på klem for os, at vi kan se lyset selv i døden. Amen.«

1892, to år efter, var Vilhelm Birkedals egen saga ude. Så må jeg nævne Ole Arvesen, som jeg også kendte. 1864–77 var han på Sagatun, Norges første højskole, og han fortsatte selv med »Ny Sagatun«. Han var en mærkelig type, stor og hærdebred, djærv og robust, og han hørte til den slags mennesker, der kom op ad bagtrappen, når de var smidt ned ad fortrappen. Han var folketaler og stor fortæller. Han var en kæmpe af helbred, og han døde først 1916, 86 år gammel.

Næste dag var lørdag den 9. september, men herfra vil jeg kun omtale aftenmødet i kæmpeteltet på Voddruplund. Der var en del norske og svenske højskolemænd til stede. Vi sang gamle Hostrups sang om Grundtvig: »Et stridens emne, han står endnu«. Å, hvor vi sang det, og det blev jo sandt. Af talere nævner jeg Morten Pontoppidan. De kan tro, hans tale satte bevægelse i vennemødet den aften. Det knagede og bragede slemt. Det var vrede mænds vrede ord (C. Berg, Jens Busk, Harald Holm). Men i mit sind sprang et spørgsmål frem, som jeg måtte have svar på. Det var et livsspørgsmål. Jeg forstod, at den grundtvigske kreds rummer store modsætninger, at man absolut ikke står med hinanden om halsen. Dette blev jo for øvrigt kendeligt i en hel menneskealder senere og er det da endnu. Men ud af den erkendelse fødtes det spørgsmål i mig: »Ja! Hvad er det da, der trods alle brydninger og modsætninger holder sammen? Hvad er da båndet?« Med dette spørgsmål i mit sind gik jeg til tredie dags møde mandag den 10. september.

Denne dag var en vandring på grundtvigsk grund. Vi tog med tog til Vordingborg. Derfra drog vi i stort vogntog til Udby kirke. Senere med tog til Køge – med vandring til Køge ås og Grundtvigs grav – og endelig hjemturen til København i en sen høstaften. Denne

egn og dens danske natur, som dagen hengik i, er jo den natur, som er rammen om så meget af Grundtvigs bedste og fineste salme- og sangdigtning: »I sommernattens korte svale slår højt fredsskovens nattergale«, eller »Til verden jeg kom i bøgely«.

I Udby står mindestenen for Grundtvig på kæmpehøjen på kirkegården. Der talte Vilhelm Birkedal ud fra skriftstedet: »Og manden troede Herrens ord«. Den tale glemmer jeg aldrig. Det var både Heimdal og Hellig Olavs lur, der lød, dvs. det dansk nordiske og det kristne sammensmeltede til en stor tone i en menneskesjæl, der levede i det.

Tænk på Christian Richardts vers:

*Så knejs, du gamle kæmpesten, mens Udby klokke ringer.
Og tal fra slægt til slægt om en, som Gud gav åndens vinger,
Lad visne bøg, lad falde alm, ej tiden skal det rokke
så længe der er grundtvigsk malm i Danmarks kirkeklokke.*

Fra Køge ås husker jeg ikke talerne, men kun den vidunderlige høstafte, hvis stilhed kun blev brudt af aftenklokkens klang over de høststille marker, mens vi sang »Lifligst dog det klinger helst om høsten«.

Så kom hjemrejsen med tog fra Køge til København i en sen septemberaften efter en dejlig varm dag. Fra alle kupeer lød Grundtvigs sange og salmer ud i natten. Jeg lænede mig ud, og stemmer sang »Lyksalig det folk, som har øre for klang« osv. Og i klangen fra denne salmes ord kom der som et svar til mig på mit spørgsmål fra dagen før »Hvad er det, der holder den grundtvigske kreds sammen? Hvad er båndet?« Den gang gav jeg mig selv svaret således: Det er ikke en del læresætninger og meninger til at putte i lommen; – men det er en ejendommelig dansk, kristelig livsbevægelse, som i tale og tone samler sig både i dansk folkeånd og kristen menighedsånd, og som lever af det folkelige i ord i modersmålet og af det levende ord i menigheden. Og det er tillige en ejendommelig dansk skolebevægelse, der bygger sin tro på vækstens lov: »Kun spiren frisk og grøn i tidlig vår«, og lever i den faste tro på, at vækstbetingelserne må være både det danske folkelige ord i vort folks liv og sange og de bibelske, kristne fortællinger og vore danske salmer, og alt tilegnet i frihed.

Dette blev min eneste varige dogmatik: At ånd, ikke bogstav

kan genføde og vække liv af døde. Og slægterne genfødes kun gennem *personligheder*, der kommer bag ved formerne ind til det levende i folket, det levende i menigheden.

Men nu skal der sluttes. Min iliade var forbi. Tre år efter hin tid gik jeg ind til de mange år i dansk skoleliv på samme sted 1886–1942, 56 år. Måske enestående i verdenshistorien, i hvert fald i dansk skolehistorie. Men om dette kapitel vil jeg kun nævne én personlig bemærkning fra mit første seminarielærerår. Jeg mindes, at jeg en efterårsaften gik rundt om skolen, ind i skolegården og så lysene skinne ud fra de små elevværelser, og jeg tænkte og ønskede for de unge, som sad der og læste: »Gid deres ungdoms læretid måtte forme sig så rig, som din egen har været det.« Dette syn har jeg altid følt forpligtende. I en af de første litteraturtimer, jeg havde på seminariet, ville jeg gerne prøve at vise mine elever, hvorledes den danske sang og salmedigtning havde bragt vækstlivets, grødelivets billeder til at oplyse livets åndelige vækst i mennesker. I den anledning havde jeg gennemgået en del af Kingos, Brorsons og Grundtvigs salmer. – Og her gjorde jeg en opdagelse. Kingo har naturbilleder, men kun sjældent: »Nu rinder solen op«, han bruger som billede solen, havet, bjerget – Brorson elsker blomsterne, deres skønhed og ynde: »Den yndigste rose er fundet«. Men ingen af dem beskriver væksten. Hos Grundtvig derimod samler alt sig så at sige om vækstlivet. Han betragter markens liljer, hvorledes de vokser: »Skin over vang«, »Og ved kirkegårdens port«. »Tag det sorte kors af graven, plant en lilje, hvor det stod«. »Kun spiren frisk og grøn i tidlig vår«. »Hvad solskin er for det sorte muld er sand oplysning for muldets frænde«. Også denne lille iagttagelse blev forpligtende for mig som dansk skolemand. Ungdommen skulle gerne gennem sit møde med oplysningen have en rig og glad tid; men den skal først og fremmest have en grødefuld væksttid. Derpå beror det, om den danske skole i alle dens former skal blive til folkegavn og til livets grøde.

En konsekvens af loven af 8. juni 1966 om læreruddannelse

Den 8. juni 1966 blev den nye lov om uddannelse af lærere til folkeskolen underskrevet, og den trådte i kraft den 1. august 1969. Uddannelsen efter den nye lov adskiller sig fra uddannelsen efter gammel lov dels i strukturen, dels i den måde, den kommer til at udfolde sig på. Det kan således nævnes, at adgangstærskelen er hævet til studentereksamen eller hf-eksamen, at uddannelsestiden er forlænget til $3\frac{1}{2}$ –4 år, at antallet af obligatoriske fag er reduceret, at der er lagt større vægt på pædagogiske og psykologiske fag, at specialiseringen er blevet mere udpræget (2 liniefag og pædagogisk speciale), at der er lagt større vægt på den studerendes ansvar og medindflydelse, at mødepligten er faldet væk for de fleste fags vedkommende, og at eksamen er genindført for næsten alle fags vedkommende.

Der vil blive stillet større krav til en seminarielærers kvalifikation. Hans arbejdsfelt bliver fagligt mere krævende, og det kan ikke længere være muligt for en lærer at være kvalificeret til at undervise i en række forskellige fag på et seminarium, som det, navnlig tidligere, har været det. Et seminarium må derfor have en vis størrelse for at udnytte et dygtigt lærerkorps.

Den nye uddannelseslov forudsætter, at seminariernes samlinger, biblioteker og undervisningsapparatur udvides væsentligt, og at der stilles faglokaler, arbejdslokaler, værkstedslokaler af forskellig art til den studerendes disposition. Nogle af disse faciliteter kræver samme investering, hvad enten de skal anvendes af en lille årgang eller af en stor årgang. Et seminarium må derfor have en vis størrelse

for at udnytte de meget store investeringer i samlinger etc. på hensigtsmæssig og effektiv måde.

Dertil kan føjes, at der inden for adskillige områder findes en tendens bort fra små virksomheder hen imod store. Vor tid er sammenslutningernes, fusionernes, uddannelsescentrenes tid, og denne almindelige tendens, som bl. a. i den nærmeste fremtid direkte kommer til at berøre alle kommuner, er så stærk, at den nødvendigvis må slå igennem, og her er jo ikke blot tale om danske forhold. Den tekniske udvikling og nødvendigheden af at løse flere og flere og større og større opgaver på effektiv og hensigtsmæssig måde forudsætter områder af en vis, ikke for ringe størrelse. Også dette forhold virker imod de små seminarier.

Da loven om uddannelse af lærere til folkeskolen var blevet underskrevet den 8. juni 1966, måtte man se i øjnene, at der ville ske store ændringer inden for seminarieverdenen. Der skulle dog gå næsten to år, før man for alvor blev klar over, at loven rummede konsekvenser, som lovgivere og andre måske ikke helt var opmærksomme på i forvejen. I marts 1968 nedsatte undervisningsministeren et udvalg under ledelse af amtmand Elkjær-Hansen og med i alt 14 medlemmer, deraf 7 fra undervisningsministeriet. Udvalget fik til opgave at tage stilling til og fremkomme med forslag om følgende punkter:

- 1) Antallet af seminarier.
- 2) Seminariernes geografiske placering, herunder placering i tilknytning til centre for højere uddannelse.
- 3) Eventuel udbygning af visse seminarier.
- 4) Etablering af fast samarbejde mellem visse seminarier.
- 5) Nedlæggelse af seminarier i konsekvens af overvejelserne.

Udvalget har arbejdet hurtigt og effektivt, og det har indhentet en række oplysninger om forhold, der måtte synes at være relevante. Særlig interesse er der knyttet til svarene fra undervisningsminister Helge Larsen på et par skrivelser fra planlægningsudvalget for seminarierne. Den 28. oktober 1968 skriver ministeren: »Ved planlægningen af den fremtidige samlede seminariekapacitet (må det) principielt . . . tilstræbes, at der bliver adgang til læreruddannelsen for alle, der opfylder lovens adgangsbetingelser og ønsker at påbegynde uddannelsen.«

Den anden skrivelse fra undervisningsministeren, der har interesse i denne forbindelse, er dateret den 14. februar 1969 og omhandler størrelsen af seminarier efter den nye uddannelseslov. Der henvises i denne skrivelse til studieplansudvalgets udtalelse af 10. juni 1968, hvori det bl. a. hedder: »Den hensigtsmæssige seminariestørrelse er i multipla af 20 fra 140 studerende og opefter pr. årgang. Når kun henses til opfyldelsen af studieplanernes bestemmelser, vil seminarierestørrelser på 180 og 200 pr. årgang formentlig vise sig særlig hensigtsmæssige, men når hensyn tages til samarbejde mellem ledelse, lærere og studerende og til øvelsesskoleforholdene, må man finde, at et årgangstal på 140 er det mest hensigtsmæssige, ligesom en årgangsstørrelse på 140 vil give en lokaleudnyttelse, som først »kommer igen«, når man kan omtrent fordoble årgangsstørrelsen . . .

Minimumsstørrelsen af et seminarium ligger på 80 studerende pr. årgang.«

I undervisningsministerens svarskrivelse henvises fremdeles til en edb-beregning, der er foretaget på grundlag af et materiale, ministeriet har stillet til disposition. Edb-beregninger giver den mest hensigtsmæssige løsning på de stillede opgaver, når henses til de oplysninger, de data, anlægget er blevet forsynet med. Det er derfor af allerstørste betydning, at disse oplysninger er rigtige og tilstrækkelige. Lad mig nøjes med at sige, at de oplysninger, der i dette tilfælde er stillet til disposition, er blevet stærkt kritiseret som utilstrækkelige og i visse tilfælde som urigtige. Den rapport, det spurgte institut kunne udarbejde på det givne grundlag går med en række nødvendige forbehold ud på, at en årgangsstørrelse fra 140 til 250 er mest hensigtsmæssig uddannelsesmæssigt og økonomisk.

På baggrund af dette anmoder ministeren planlægningsudvalget »om at bygge sit forslag til *seminarieplanlægningen på langt sigt* på en mindste seminariestørrelse på 140 studerende pr. årgang . . . I udvalgets kommissorium nævntes blandt andet muligheden af et fast samarbejde mellem flere seminarier. I denne anledning bemærkes, at to (eller flere) samarbejdende seminarier med årgange under 140 i planlægningen vil kunne indgå som seminarier af hensigtsmæssig størrelse, dog kun hvis hvert af de pågældende seminarier har 80 studerende eller flere pr. årgang. (Der vil herudover blive stillet visse krav til de samarbejdende seminariers liniefagstilbud . . .)

På kortere sigt må der tages stilling til, i hvilken takt og på hvilken måde den eksisterende seminariekapacitet kan udbygges og tillempes i overensstemmelse med planlægningens resultater. Ministeriet skal henstille, at udvalget inddrager dette i sine overvejelser og om muligt opstiller en skitse for udbygningen.

For overgangsperioden må der regnes med 80 studerende pr. årgang som mindste seminariestørrelse.«

I overensstemmelse med disse skrivelser fra undervisningsministeren har udvalget gennemført arbejdet, og at resultaterne kunne blive nok så skæbnesvangre for mange seminarier, kunne ingen tvivle om. Det var ikke uden grund, udvalget i daglig tale kaldtes »slakteriudvalget«, og det var ikke uden grund, mange ligesom følte grunden skride væk under fødderne.

Udvalgets indstilling forelå i maj 1969, og den gik ud på, at man på langt sigt skulle stile imod 22 seminarier for hele landet. Nogle skulle udbygges til større kapacitet, andre skulle nedlægges. Om de to seminarier i Silkeborg hedder det på de afgørende punkter ordret det samme, nemlig følgende:

Silkeborg Seminarium.

Ifølge oplysninger fra seminariet er kapaciteten i 1969 120 studerende pr. årgang. (For Th. Langs vedkommende dog 100).

Seminariets øvelsesskole er under udbygning og vil, når denne er tilendebragt, opfylde betingelserne. (For Th. Langs vedkommende: Øvelsesskoleforholdene opfylder ikke betingelserne... men der skønnes at være tilstrækkeligt børnegrundlag for etablering af en tilfredsstillende øvelsesskoleordning).

Der er mulighed for samarbejde med Th. Langs seminarium.

Der vil være grundlag for en årlig tilgang på mindst 80, men seminariets virksomhed er dog afhængig af, at der etableres et samarbejde med Th. Langs seminarium.

Udvalget indstiller, at seminariet snarest sammenlægges med Th. Langs seminarium eller etablerer et så fast samarbejde med dette, at der opnås samme fordele, som en sammenlægning ville give.«

I øvrigt hedder det i udvalgets indstilling, at et enigt udvalg indstiller de to Silkeborg-seminarier som ovenfor anført. Forhandlingerne om placeringen af seminarier i den midterste del af Jylland

har åbenbart været indgående, og så vidt muligt alle faktorer af betydning er blevet inddraget, før stilling blev taget. Det hedder om Silkeborg, at der her er en lang tradition for seminarier, og at det her er lykkedes at skabe et frugtbart seminariemiljø.

Offentliggørelsen af indstillingen har udløst en voldsom reaktion, det er kommet til udtryk i alle blade fra Kristeligt Dagblad til Ekstra-Bladet, fra Vestkysten til Bornholmeren, og der vil blive udfoldet store anstrengelser for at umuliggøre gennemførelsen af indstillingen.

Også vi imødeså indstillingen med stor spænding, og selv om vi ikke må forveksle en indstilling med en kendsgerning, kan det ikke nægtes, at luften efterhånden var så tyk af rygter om drastiske indgreb, at vi på en måde åndede lettet op, da vi læste indstillingen for Silkeborgs vedkommende. Set ud fra landsplanlægningssynspunkt ligger Silkeborg næppe helt ideelt, og ingen ville, hvis han i 1969 skulle placere et antal seminarier ud over landet uden at vide, hvor de rent faktisk ligger, drømme om at placere to i en by af Silkeborgs størrelse og beliggenhed. Spørgsmålet var nok ikke, om byen fik 2

Nye ansigter ved seminariet

Johan Pless. Født 1921 i København. Ansat v. Folkeskolen 1952–1960. Cand. psyk. 1960. Ved Erhvervspædagogisk Læreruddannelse 1960–1969. Ansat v. Seminariet fra 1. august 1969.

eller 1 seminarium, men snarere om den overhovedet fik et seminarium. Selv om vi som nævnt ikke må forveksle en indstilling med en kendsgerning, må vi dog efter planlægningsudvalgets indstilling regne med som givet, at det er afgjort, at Silkeborg også i fremtiden vil have seminarium.

Men så melder sig omgående det næste spørgsmål: Sammenlægning af de to seminarier eller et samarbejde, der kan give de samme fordele?

Der kan vist ikke herske tvivl om, at begge seminarier ville foretrække den tredje mulighed, nemlig at de kunne beholde deres historisk betingede selvstændighed, den, de har haft siden 1886 for Silkeborg Seminariums vedkommende og siden 1896 for Th. Langs Seminariums vedkommende, så de hver for sig på enhver måde kunne fortsætte sin virksomhed uden at skulle indgå i nogen form for »fast« samarbejde med det andet seminarium, men da det sandsynligvis ikke er muligt, vil vi i det følgende se væk fra denne løsning.

Under alle omstændigheder må der i første omgang blive tale om en eller anden grad af samarbejde. De to seminarier ligger så nær hinanden, at der ikke vil være nogen større trafikal vanskelighed forbundet med, at studerende eller lærere evt. skulle have eller give en del af undervisningen på det ene seminarium og resten på det andet seminarium. På den måde er vi heldigere stillet end andre seminarier, der må regne med meget længere afstande med deraf følgende større praktiske vanskeligheder. Der er forskel på, om man skal køre 30 km på landevejen eller 2½ til 3 km.

Set under en anden synsvinkel kan samarbejdet mellem to seminarier, der ligger så nær hinanden, måske støde på vanskeligheder. Det kan vist ikke være nogen hemmelighed, at der ikke i hele perioden fra 1886 til nu har hersket en venskabelig endsige hjertelig atmosfære mellem Th. Langs Seminarium og Vinthers Seminarium. De har hver stået for sin menneskelige og kirkelige holdning, og til tider har der været kold luft imellem dem. Vi kommer vel sandheden nærmest, når vi indrømmer, at de mere har forholdt sig ligegyldige over for hinanden end ligefrem støttet hinanden.

De tider, hvor seminarierne konkurrerede, og hvor de repræsenterede hver sin del af befolkningen i Silkeborg, er imidlertid enten

for længst forbi, eller også er modsætningerne så afdæmpede, at kun mennesker, hvis hukommelse går langt tilbage, endnu aner dem. Den yngre generation i byen, lederne af og lærerne ved seminarierne mærker den ikke, og for de studerendes vedkommende gælder, at de for længst har hittet ud af, at der gik kammerater på det andet seminarium, som lignede dem selv til forveksling! Nogle søgte til det ene seminarium, fordi de havde hørt gode ting om det, måske fra en lærer, der selv havde fået sin uddannelse der. Andre søgte det andet seminarium af samme bevæggrund; men de fleste ansøgere ønskede at få en uddannelse til lærer i *Silkeborg*, og det kunne da være lidt tilfældigt, om de havde hørt om det ene eller det andet seminarium. Det er da også bemærkelsesværdigt, at langt de fleste ansøgere har opført byens andet seminarium som deres sekundære ønske.

Hvad der ville være helt utænkeligt for en generation siden, er det ikke i dag, og den emotionelle modsætning, der dengang ville have umuliggjort et frugtbart samarbejde, er under så hastig nedbrydning, at den ikke kan stille sig hindrende i vejen for samarbejde. Men naturligvis vil et kommende samarbejde på mange måder stille store krav til alle, der har med det daglige arbejde på de to seminarier at gøre.

Vi vil derefter se lidt nærmere på et kommende samarbejdes områder og karakter, og da vil det vist være naturligt at begynde med et samarbejde mellem bestyrelserne for de to seminarier, som i øvrigt allerede har kontaktet hinanden og underrettet hinanden om deres planer for udbygning m. m. Jeg tror, det kunne være en rigtig tanke, at bestyrelserne oftere havde en sådan kontakt med hinanden, så hvert af de to seminarier altid var orienteret om problemer og planer for det andet seminariums vedkommende. Skulle det vise sig mest hensigtsmæssigt at indgå på et meget nært samarbejde sigtende direkte mod en sammenlægning inden for en forholdsvis kort årække, kunne det nok være rimeligt, at seminarierne mere og mere gled over til at have samme bestyrelse eller delvis fælles bestyrelse. Man kunne påbegynde dette ved at indbyde et bestyrelsesmedlem fra naboseminariet til bestyrelsesmøder, og det kunne tænkes, kommunen ville udpege samme medlemmer til de to seminariers bestyrelser.

En af bestyrelsens vigtigste opgaver er at ansætte og afskedige

lærere. Også på dette område kunne et samarbejde etableres, idet seminarierne altid ville være i så nøje kontakt med hinanden, at det ene seminarium ville være orienteret om behov for lærere på det andet seminarium. I givet fald kunne man da udnytte lærere i fællesskab, så de underviste i en del af deres pligtige timetal på det ene seminarium og i resten på det andet. De to seminarier ville dermed få et fælles lærerkorps, der kunne dække undervisningen på særlige områder eller i fag med meget begrænset timetal.

Det næste felt, hvor et samarbejde kunne blive af værdi, vedrører linieuddannelsen. Efter den nye lov skal der lægges meget stor vægt på denne del af uddannelsen, hvis mål er at give den nødvendige faglige kvalifikation til en meget krævende undervisning i folkeskolen, også dens ældste klasser. Derfor ville det være af afgørende betydning, at holdene på seminariet for disse fags vedkommende ikke blev for store. Studieplansudvalget havde med faglærerne i ryggen foreslået 15 som maksimum, men desværre ændrede undervisningsministeren holdstørrelsen til 20. Vi vil ikke i denne forbindelse kommentere denne beslutning ud fra et fagligt synspunkt. Det er næppe nødvendigt, idet alle umiddelbart vil kunne forstå, at resultatet alt andet lige bliver dårligere, når holdstørrelsen højst er 20, end når den er 15. Derimod kan der være anledning til at kommentere ud fra en anden synsvinkel: Det enkelte seminarium må regne med færre liniehold pr. årgang. For den studerende betyder det, at liniefagsudbuddet på de forskellige seminarier bliver mindre, dårligere, end vi havde regnet med. Færre af dem kan få deres ønsker om liniefag opfyldt. Nogle af dem må regne med en mindre effektiv undervisning, fordi holdene bliver større. Kravene om de store liniehold umuliggør situationen for de små seminarier.

Gennem et samarbejde om liniefagene vil de to seminarier i Silkeborg på den ene side høste alle de fordele, der er knyttet til et mellemstort seminarium, i form af nærmere kontakt mellem studerende og lærere og ledere og mellem seminarium og øvelsesskole, og på den anden side vil de med hensyn til liniefagene kunne tilbyde de studerende samme fordele som det store seminarium. Samarbejdet kan fungere på den måde, at hvert seminarium tilbyder undervisning i flest mulige fag, så hovedparten af de studerende får undervisningen i begge liniefag på samme seminarium, og at seminarierne efter forhandling med hinanden har fordelt de resterende fag mellem sig,

så man tilsammen kunne tilbyde alle liniefagene. Såvel for det enkelte seminarium som for de to seminarier skal fagene tilbydes i helt fri kombination. Der vil således blive mulighed for, at en studerende kun modtager undervisning i sit ene liniefag på eget seminarium, mens han modtager undervisning i sit andet liniefag på naboseminariet. Tilbuddet gælder selvfølgelig alle, men da hvert seminarium tilbyder de almindeligst ønskede fag, vil der formentlig kun være et fåtal af de studerende, der skal modtage undervisning nu på det ene, nu på det andet seminarium.

Som en direkte konsekvens af samarbejdet med hensyn til liniefagene må der også etableres et samarbejde med hensyn til fordeling af kursusuger, praktikperioder etc. for de klasser, der har linielæsning (2. til 4. årgang). Ligeledes må de to seminarier undervise efter samme timeplan for liniefagernes vedkommende, således at al linieundervisning for den enkelte årgang er placeret i samme ugetimer.

Også af andre grunde kan det være hensigtsmæssigt, at der sker en koordinering af kursusuger, praktikperioder etc. For kursusugernes vedkommende af følgende grund: Kurserne er obligatoriske

---

Nye ansigter ved seminariet

Else Hastrup. Født 1923 i Århus. Dimitteret fra Århus Seminarium 1961. Talepædagogisk eksamen i 1962. Distriktstalepædagog i Nykøbing F. 1962-1964. Ved Statens Hørecentral i Århus 1964-1965. Distriktshørepædagog f. Skanderborg amt 1965-1967. Talepædagog v. Silkeborg skolevæsen 1967-1969. Ansat v. Seminariet og Øvelsskolen fra 1. august 1969.

– den studerende kan ikke indstille sig til eksamen, før han har deltaget i kursusundervisningen. Har han ikke kunnet deltage i undervisningen, som den oprindeligt var planlagt, må han efter rektors anvisning deltage i et tilsvarende kursus på et andet tidspunkt. I sådanne tilfælde kan det være praktisk, at det ene seminarium kan henvise en studerende til det andet seminarium. – For praktikperiodernes vedkommende gælder følgende: Deltagelse er 100 procent obligatorisk, så også her kan der blive tale om at anvise den studerende en anden tidsperiode end den oprindeligt fastlagte. Dertil kommer, at der vil blive stillet meget store krav til antallet af supplerende øvelsesskoler, hvorfor det vil være en nødvendighed, at seminarierne samarbejder om de studerendes fordeling på disse skoler.

Et så fast samarbejde, som det, der er skitseret ovenfor, må medføre, at ikke blot bestyrelserne står i kontakt med hinanden, men at også lærerrådene indgår i et samarbejde, der for øvrigt er påbegyndt derved, at de to råds forretningsudvalg har været samlet til møde, hvor man tilrettelagde arbejdsprogrammet for et fælles møde mellem de to lærerråd. Også dette er allerede afholdt. Det må være en selvfølge, at fælles rådsmøder og/eller fælles udvalgsmøder mere og mere bliver en realitet, efterhånden som samarbejdet udbygges og videreføres.

De studerendes råd har som bekendt længe samarbejdet om visse fællesarrangementer, der er blevet afholdt skiftevis på de to seminarier. De studerendes råd får i hvert fald ikke færre opgaver eller mindre kompetence efter gennemførelsen af den nye ordning, og også dette samarbejde må få større og større betydning.

Endelig må nævnes, at der efter den nye ordning af læreruddannelsen skal oprettes et fællesudvalg ved ethvert seminarium, bestående af 6 valgt af de studerendes råd, 5 valgt af lærerrådet og rektor. Fællesudvalgets arbejdsområde er stort: Det omfatter ikke alene tilrettelæggelsen af de ydre vilkår for undervisningen, det vil sige placeringen af kursusuger, praktikperioder osv. og fordelingen af uddannelsens fag og disses timer på uddannelsesforløbet, men også f. eks. de studerendes muligheder for at bruge faglokaler og samlinger til selvstændige arbejder. – Også for fællesudvalgets vedkommende må der etableres et samarbejde. Det fremgår tydeligt af dets arbejdsområde. Man kunne måske starte det ved at lade en repræ-

sentant for de studerende, der som »gæster« modtager en del af undervisningen på seminariet, få lejlighed til at overvære fællesudvalgets møder og til at give sine meninger udtryk.

Alt dette og velsagtens mere til kan ske i første omgang, men i det lange løb, »på langt sigt«, som det hedder i ministerens brev og planlægningsudvalgets indstilling, hvad skal der da ske?

Nu ligger det i selve begrebet »langt sigt«, at der ikke er tale om noget, der skal iværksættes i løbet af et par dage. Det er noget, man kan nå til efter års forløb. Når en løsning ligger så langt ude i fremtiden, bør man være meget tilbageholdende med at udtrykke sig om, hvad der muligvis kan ske, men jeg vil ikke blive forbavset, hvis det viser sig, at det mest hensigtsmæssige alt taget i betragtning stort set bliver en sammenlægning af de to seminarier til ét stort seminarium, hvor alt er samlet på samme sted. – Det kan også tænkes, at den almindelige seminariesituation nødvendiggør en sammenlægning, hvis Silkeborg overhovedet skal fortsætte som seminarieby.

August 1969.

VIGGO JØRGENSEN:

Digte af samlingen »Tvæly«, Gyldendal 1969.

Kornloftet

Heroppe
skete det
i vor barndoms
urokkelige virkelighed.

Her kom stankelbenets
hemmelighedsfulde ridt
ad de høje tyste bjælker
ind i månelyst.

Aldrig tilintetgøres
høstafteners faldende lys
med de skrå støtter af støv
i den tillidsfulde skumring.

Eller dybt nede
fortroligheden med et samfund:
på det lerstampede gulv
de små dyrs travlhed i mørket.

Kattene
der som ind fra marken
med krydstogter lysende
i øjnenes grønne glimt.

Stjernernes tavse samtale
og stilheden under porthvælvingen.
Heroppe hvor man vovede
at være alene med Gud.

Dragetid

Husker forårslyset
og aftnerne sidst i april
når vi boede ude på bakkerne
i blæstens tumlende rum.

Dristigt spændte vi
vore drengesjæle ud
i tynde snore
under himlens grå filt.

Mens vort opdagerhjerne
drak sin glæde
og hele verden samledes
i håndens bardun.

I et kast
hentede vi universet.
Med fremtiden i hænderne
ejede vi os selv.

Husker køligheden
og sansernes
ukuelige kamera
i det aldrig fornægtende lys.

Og hvordan vi siden
skærmede vor drøm.
Et ekko af blæsten
blev trofast i blodet.

Beskyttelse, junglelov- og hvad så?

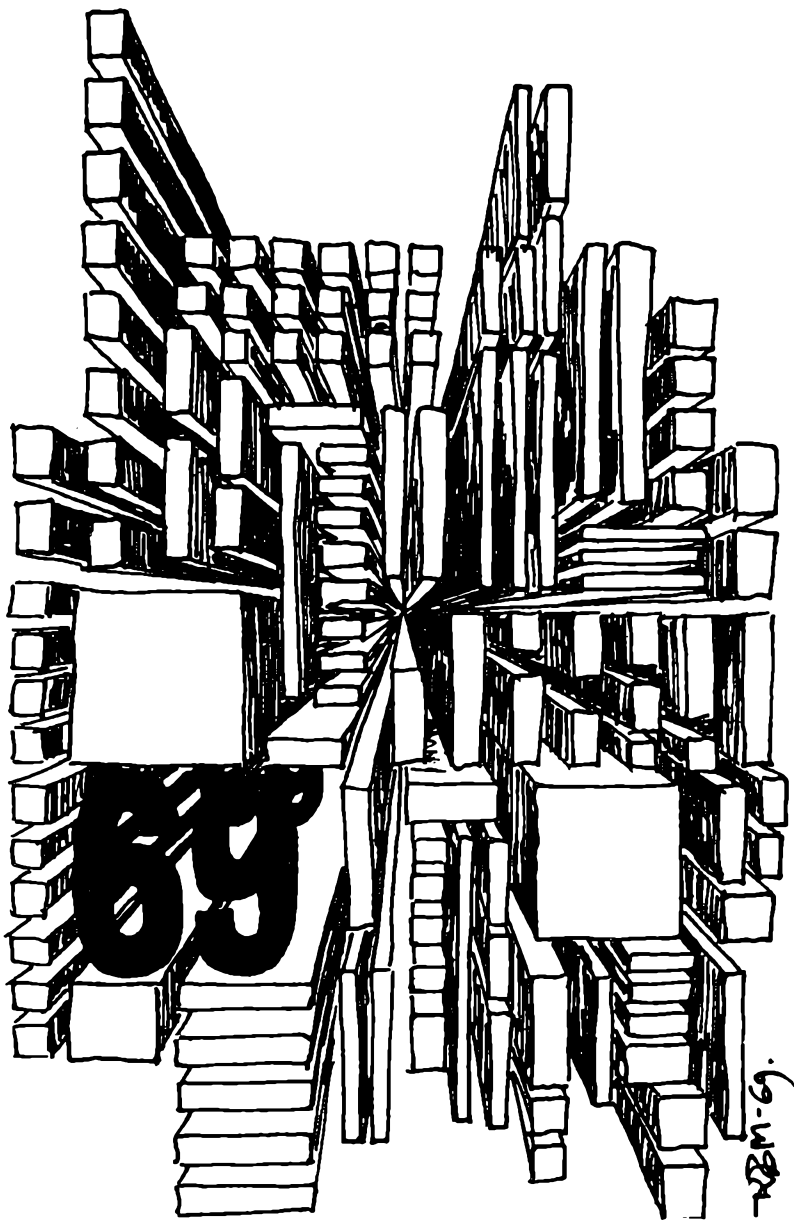
Tiden på et seminarium kan passende sammenlignes med tilværelsen på en blank og glat rutschebane, som man kender fra børnenes legepladser. På en rutschebane accelereres farten stadig op, og hvor støttefladen ophører, sørger den uimodtagelige tyngdekraft for et kildrende svæv i luften. Under svævet befinder man sig mellem himmel og jord – uden faste støttepunkter. Man er den færdige lærerstuderende, der i svævet smider »studerende« væk for at lande som den ufærdige lærer.

Nogle har haft for lidt fart på – måske har tilløbet været for lille – og lander på halen; andre har med en overmodig glæde ved svæveflugten haft så meget fart på, at de har fået overbalance og i landingen er vipet forover, landet så at sige temmelig hovedkuls. Nogle, men det er ikke mange, har måske ikke haft det fuldkomne svæv, men har trods alt formået at nå jorden med begge ben – vel at mærke på én gang. Først da er chancen for at blive stående optimal.

Af alle disse situationer er især svævet interessant. Svævet, hvor man retrospektivt aner den blanke og lette bane, man just forlod, og samme svæv, hvor man visionært aner den knoldede jord, før den styrter op imod og rammer én.

I disse år er svævet uhyre interessant og spændende for de nybagte lærere og lærerinder. Mange gamle impulser (og de har samtidig været meget nye) har skullet transformeres til nye aktiviteter (som nok vil vise sig at blive meget gamle).

I en af de sidste timer på seminariet i formning sagde den der-værende lærer i en længere udlægning af børnetegningens udvikling:

Tegning af Karsten Engelund Mikkelsen

»Hvad er det for en svær beskæftigelse, I har valgt jer? Det er jo en umulig opgave. Det er saftsusemig helt tovligt at blive lærer. Vi vil gerne lave det ideelle hver dag, men forsømmer det tiere; vi kan nemlig ikke. Opgaven er umulig!« Samme udtalte i et filosofisk tilbagefald: »Gud, hvor er det svært at være menneske; men det er meget sværere at være lærer«.

For at vi alligevel ikke skal tro noget andet, får vi fra alle sider at vide, at med dimissionsbeviset i hånden er vi ikke meget bedre stillet end den dag, vi i sin tid med mor eller far ved hånden stod med vaccinationspapirerne og dåbsattesten og med store gloende øjne fulgte skoleinspektørens kuglepen, der anstændigt og sirligt førte én til protokols: man var indskrevet i skolen.

Vi får således at vide, at vor uddannelse intet er værd. At den højst er et blegt papir, der indikerer, at her står en mand, der skal uddannes. Man er ikke færdig.

Nogle filosoffer og digtere, sådanne er almindeligvis begge dele, fortæller om tilværelsens tomrum. Det er denne pænt umøblerede stue, vi netop er kommet ind i.

Hvilke indvånere er vi da?

Det er her nærliggende blandt andet at tage sit udgangspunkt i den seneste tids debat om ungdomsoprøret.

Ved vor dimission i sommer lød der flere forklaringer på de lærerstuderendes manglende oprørsvilje, såsom tilfredshed med de bestående forhold, behersket fremførte krav imødekommet (dog som regel om uvæsentlige ting), men den egentlige årsag forblev uomtalt.

Ser vi bort fra allestedsnærværende få undtagelser, er det nemlig en kendsgerning, at den seminarieuddannede lærer eller lærerinde er fanatisk stærk i sin autoritetstro. Den samfundsbevarende par excellence.

I »Den lille røde bog for skoleelever« står at læse: »Som du sikkert også har set det – de fleste lærere er alle politikere på deres måde. De er blevet sat ind i et system, som de accepterer og ofte trives vældig godt i. Deres største problem er at få jer til det samme. De vil have, I skal lære deres metoder og måder at ordne tingene på.« I samme ånd skriver Finn Held i »Børn og Samfund«, at alle nyudklækkede lærere i sin tid valgte netop denne livsstilling ud fra kendskabet til den eksisterende lærerholdning som noget godt og ikke ud fra et reformistisk synspunkt.

Hvis blot en smule af alt dette er rigtigt, og jeg tror, smulen er stor, må man også søge helt andre motiver til den oprørslose indstilling. Herefter må man nemlig bort fra sløvhed og laden-stå-til og over til at betragte os selv som aktive for alt normgivent. Hermed er standen som sådan ikke at betragte som manden, der opgiver at trænge igennem et vildnis. Den er det personificerede vildnis. Og stakkels børn, der skal leve i symbiose med et vildnis. I bedste fald stikker de sig og får væskende sår, i værste fald kvæles de.

Betragter vi i øvrigt seminarietiden over en bank og måske allerhelst ville se os selv – de forarbejdede produkter – i en tilstand lig en fjeder, der er blevet spændt og spændt gennem hele uddannelses-tiden, til den er bristefærdig netop nu, hvor der er brug for kraft – så må vi atter skuffes.

Langt snarere er vi en gammel doven flod, der flyder afsted over en plan flade, viger gerne uden om eventuelle forhindringer, før den til sidst ender i det hav, som ingen kender begyndelsen eller enden på. Vemodigt må tankerne her gå tilbage til flodens kilde. Da var der dog undertiden livsglæde og friskhed i dens vej. Hvor

---

Nye ansigter ved seminariet

Elisabeth Østerbye. Født 1940 i Grindsted. Cand. teol. 1968 fra Århus Universitet. Ansat v. Seminarieret her og v. Th. Langs Seminarium fra 1. august 1969.

der var besværligheder, skar floden ofte et dybt snit for at fjerne ondet. Men det var i begyndelsen.

Overskriften til denne artikel kunne godt blot have været: Årgang 1969. Det er det nye kuld. Under betegnelsen: Årgang 1965, har vi før været det nye kuld – på seminariet. Vi var anderledes dengang. Da kunne der spores entusiasme og gå-på-mod hos næsten alle. Mange mødte frem med en mægtig energi, en overvældende tro på sig selv. Tænk man var mellem de 60 procent, der slap gennem nåleøjet! Hvad kunne man ikke udrette nu? Mange nye mennesker mødte hinanden i første klasse på seminariet. Vogtende og lurende hinanden af gav selvhævdelsestrangen i snart hver eneste sig udslag i en energi, der altid forbløffer mere alderstegne profeter blandt de ældre elever. Denne aktive indstilling kunne ikke andet end smitte af på lærerne (eller måske var påvirkningen i modsat retning), og der blev stillet opgaver, så det var en lyst. Men det svandt!

Ikke langt hen i uddannelsesforløbet fandt nogle ud af, at man måske kunne have det lidt behageligere ved ikke at arbejde slet så meget. Sløvheden var allerede i gang med at bygge rede. Og det gik ligegodt. Det forundrede mange – i begyndelsen. Så slog man sig til tåls med, at det nok var sådan, at man kunne blive lærer uden at lave stort. Og så var det jo godt. Ingen – vistnok – fik den tanke, at der var noget galt med hele fundamentet. Vel var der ej; der var opstillet nogle kriterier for at blive seminariuddannet lærer. Disse kriterier kunne man opfylde, enten ved at lægge sig på sofaen, eller ved at lave et konstruktivt stykke arbejde. Enkelte valgte det første, en del det sidste, men langt de fleste valgte at ryste en passende cocktail af de to aktivitetsformer.

Roden til ondet er ikke svær at finde. Den sidder ikke fast i den jordbund, der hedder eleverne, men i det materiale, uddannelsessystemet udgør. Man forlanger en indsats for ingenting. Resultatet er, at man ingenting får. I en række fag er der ingen eksamen, derimod krav om i stedet at aflevere skriftlige opgaver, der ikke stærkt nok appellerer til anstrengelser, fordi de ydre rammer er utilfredsstillende. Det er svært at sige, at eksamen er det rette alternativ. På den anden side er reglerne for de skriftlige opgaver så idiotiske i deres mindstemål for kvanti- og kvalitet, at de mister deres formål. Hvis man skal have skriftlige opgaver – hvad man åbenbart heller ikke skal mere – så bør der være tid til at lave dem. Skal opgaverne

være der, så skal der skæres ned på skolebænkundervisningen: den er for let for lærerne at lave (det er en nedvurdering af deres faglige og pædagogiske uddannelse fortsat at satse så stærkt på »børneskoleundervisning«), den indbyder eleverne til inaktivitet, og først og sidst – den er tåbeligt tidsspilde. Men denne autoritære undervisningsform skal væk – og det kommer den. Nu får vi eksamen, og så er det godt – i femten år. Til den tid er man atter træt af eksamen, og man indfører frie opgaver i stedet for. Lad os så håbe, at man ikke begår den brøler atter at skabe sløve elever, at skabe forhold, der sløver elever. For det er forholdet i dag. Det stakkels vanærede »system« bærer atter skylden.

Noget helt andet er, om en sådan indstilling i almindelighed anerkendes for at være korrekt. Det er langt fra tilfældet. De fleste af os går med store forestillinger om den inspirerende og engagerede kraft, vi ejer; men den er et falsum. Velmenende mennesker har foregøglet os en tilstand, vi ikke ejer. Når vi derfor altid hører, at nu må vi endelig ikke straks foretage de store og revolutionerende ændringer rundt omkring på de skoler, der er så heldige at få glæ-

---

Nye ansigter ved seminariet

Per Østerbye. Født 1934 i Silkeborg. Cand. teol. 1962 fra Københavns Universitet. Lic. teol. 1968 fra Århus Universitet. Ansat ved Seminariet fra 1. august 1969.

den af vort selskab, så har vi alt andet end svært ved at efterkomme det fortrolige råd. Fordi vi ikke evner andet, gør vi bekvemt en dyd af nødvendigheden. Eller med ordene fra bagsiden af en af-rivningskalender: »Det er et særkende for magtesløse personer, at de altid skal have andre forhold end de foreliggende for at kunne udrette noget«. (Christian Kjellerup).

Vor uformåenhed manifesterer sig for det første i, at vi er helt ude af fodslag med ideer og synspunkter inden for andre uddannelsessektorer, og for det andet generelt kender alt for lidt til nye tanker om samfundet i øvrigt. Vi kender ikke samfundet. Vi står med en del abstrakte forestillinger om det hårde samfund, men vi kender det ikke, fordi vi har levet i en beskyttet verden. Samtidig ser vi ind i en fremtid, hvor vi – Gud bedre det – skal være støddæmpere for børnene i deres sammenstød med samfundet.

Nu er der måske nogle, der af det hidtil læste har fået det indtryk, at lærerstanden som sådan dadles. Hvis dette er tilfældet, er det til dels korrekt, men især er vi – årgang 1969 som synonym for majoriteten af de nye lærere og lærerinder i disse år – berettiget til kritik. De, der derfor i angst for de nye provolærere knapt har kunnet få deres nok velfortjente nattesøvn, kan roligt sove videre. De forhåbningsfulde må til gengæld falde tilbage til endnu lang tids nattevågen. Vi er ikke den revolutionerende kraft, men en lille supplerende ting, der med angstfyldt glæde aner en stridsom fremtid.

Den overgang, vi er i, er fra underviste til undervisere. Hvor vi i allerhøjeste grad kunne ønske en smidig overgang til gavn og glæde ikke mindst for børnene, men også i en subjektiv interesse, så er kendsgerningen, at der forestår en fantastisk omvæltning. Fra en mere eller mindre socialiseret tilværelse, hvor man med kammerater i undervisningstiden og uden for denne var den betragtede, den anonyme som et enkelt af et insekts flere tusinde øjne, bliver man nu den betragtede, selve den åbenbarede lærer.

Man kunne med rimelighed spørge, om det nu også kan være rigtigt, at overgangen skal være så brat. Kunne vi ikke på en eller anden måde være blevet forberedt lidt mere på det nye? Vel har vi såvel på seminarieret som på øvelsesskolen haft opgaver, der har krævet en indsats at ligne med det, der kræves af den færdige lærer. Timerne på seminarieret er ret ligegyldige. Når vi har hørt en eller to gange på en kammerat, så kender vi gangen i det. Er det dårligt, det han

laver, så får han det at vide med så mange eufemismer, at han til sidst er overbevist om, at han ikke rigtig har mere at lære på seminariet. Er der lavet noget godt, er reaktionen en blomsterbuket af hyperbler, der intet er værd, fordi den ikke er en nøgtern positiv kritik. Ingen må blive for store på seminariet, ingen for små. Vi skal alle høre til i samme store grå flok.

På øvelsesskolen er det ikke stort anderledes. Det nye element er øvelsesskolelæreren. Heraf er nogle fine, andre er det mildest talt ikke. Det største udbytte, vi har med derfra, er den ballast af viden om, hvordan undervisningen er, når den er ideel. Ikke sådan at vi ser den; nej, men vi hører om den, og så kan vi ellers gå ind og brække halsen i en time hver tredje uge. Denne ordning med en time hver tredje uge er noget skidt såvel for lærerstuderende, børnene som øvelsesskolelærerne. Periodepraktikken er klart at foretrække, og med den tror jeg i virkeligheden, at vi dårligt kan blive mere forberedte på undervisningssituationen. Hovedparten må i sagens natur stå tilbage, til vi er færdige og selv kommer ud.

Dette kan nok fylde én med betænkeligheder og angstfyldte forestillinger om den fremtid, hvor man ikke engang har kammeraterne tilbage. Netop kammeraterne. Er der noget, som vil mindes med glæde fra seminariet, er det samlivet med disse. Den tid er nu definitivt forbi. Nok kan man se frem til nye mennesker, som man skal pleje daglig omgang med på lærerværelset og vel også uden for dette. Men junglelovsregimenterne her bliver et besk surrogat for et ungdommeligt samhørighedslevned.

Vigtigst af alt forude er dog, hvordan mødet med børnene vil forløbe. Hvordan aner vi fremtiden i dette det alvorligste aspekt? Uanset hvad vi møder i den fremtidige skole, så er den måde forholdet mellem børnene og én selv udvikler sig på det afgørende fundament for alt andet liv i skolen. Netop derfor er chancerne såmænd ikke så små for at måtte konstatere, at virkeligheden er grufuld. På den anden side er det vel karakteristisk, at denne grufulde vision til trods, så lader vi os ikke standse. Vi viger ikke tilbage, men ser stadig frem mod lærergerningen som et godt og meningsfyldt livsjob. Om det så er, fordi vi ikke kender skolen, eller det er, fordi vi netop kender den, at vi ligefrem skærper vore våben, før vi møder det forventede grufulde, skal lades uomtalt. De skærpede sanser er imidlertid en nødvendighed, vil vi klare os;

derfor er det sundt med en smule pessimisme, og derfor har vi heller ikke brug for de mennesker, om hvem Paul la Cour siger: »Vogt jer for dem, der siger, at livet er overkommeligt«. De vil lulle os i søvn, netop hvor vi i allerhøjeste grad trænger til at blive rusket rigtigt vågne.

Vi må i fremtiden være påvirkelige og modtagelige; vi må passe på, at pessimisternes grufulde virkelighed ikke bliver en realitet, for det er den den dag, læreren og børnene er to parter i samme sag. I tiden før vi for alvor starter i skolen, er det da heller ikke en formålsløs grublen over stofproblemerne i dansk i 8. klasse, der optager vore tanker, men hvorvidt det i det hele taget er muligt for den enkelte at leve i en 8. klasse.

Hvor tåbeligt det end lyder: Den nyligt dimitterede lærer aner så godt som intet om, hvorvidt han har psyke som lærer. Men han eller hun får det at vide, og det svar venter vi også først og fremmest på. På det kommer det an, om vi landet på hovedet, på halen – eller på benene!

Det bliver fantastisk spændende.

Andreas Striib,

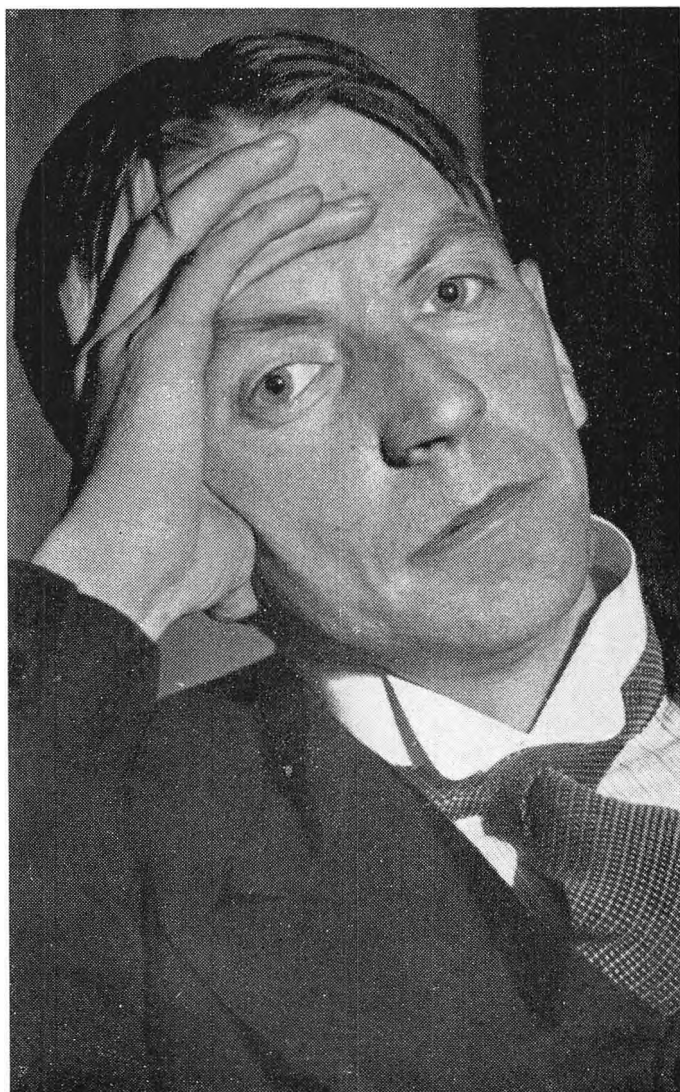
dim. fra Silkeborg Seminarium 1968.

Om Kaj Munk og hans digtning - i 25 året for hans død

»Vi har tre store dramatikere i Danmark. Først havde vi Holberg, senere Oehlenschläger og nu har vi Kaj Munk«, sagde en af kritikkerne på Kaj Munks tid, og da Frederik Schyberg skulle introducere Kjeld Abell som æreskunstner i studenterforeningen, sagde han: »Efter Kaj Munks død er Kjeld Abell vor største skuespilforfatter«.

Det er sikkert som dramatiker, Kaj Munk når højest i sin produktion, selv om vi også kan finde mange værdifulde ting inden for andre genrer i forfatterskabet. I 1916, da han gik i 2. g, debuterede han – som journalist. Han sætter i en artikel kristendommen op over for darwinismen. Allerede her synes man at kunne spore den teknik, som vi kan genfinde i hans dramatik. Vi oplever spænding, og vi foruroliges. Standpunkterne kæmper mod hinanden. Hertil kommer hans søgen efter tryghed i en næsten desperat trang til at give sine ræsonnementer relation til kristendommens forkyndelse, og man fornemmer det sandhedskrav, han stiller til sig selv.

Han prøver at vurdere det tvivlende menneskes fejl, og han kommer vel til det resultat, at der må være forskel på tvivlerens og fornægterens synd. Vi ser dette i hans første skuespil »Pilatus«, skuespillet om tvivleren, det svage menneske, der giver efter i det afgørende øjeblik, men alligevel i modsætning til fornægteren Judas opnår tilgivelse. Stykket blev skrevet under det pres, han følte, mens han gik til studentereksamen. Det blev til på 14 dage i en næsten endelig form. Tilsyneladende skulle der et sådant pres til –

et ydre eller indre – eller måske begge dele. Vi kan konstatere det i f. eks. flere af hans bedste skuespil senere i forfatterskabet.

Fra barndommen var han vokset op med Oehlenschlägers tragedier. Det mærkes på jambetravet i »Pilatus«. Men også Henrik Ibsens skuespil kom til at betyde meget for ham, noget, der præger forfatterskabet også fremover. Han blev stærkt optaget af den helhed og ærlighed, der er så karakteristisk hos Ibsen.

Man har spurgt om, hvorfor han nåede så højt som dramatiker. Var det hans evne til at skabe personer, så de levede på scenen, eller replikker, der havde slagkraft, eller situationer, der gav oplevelser? Det var det naturligvis også, men dertil kom, at han ville noget med sine dramaer.

På det tidspunkt, da de blev til, var det danske drama – det udenlandske vel også – nået til et punkt, hvorfra det ikke rigtig kunne komme videre. Her i Danmark kom Kaj Munk til at stå som fornyeren. Om dramaet har han selv udtrykt sig, ordrigt som han ofte havde for vane:

»Vi vil ikke længere være store i det små, nu vil vi være store i det store, vi vil brøle, som soldaterne i no man's country, vi vil sno os som en moderne politiker, vi vil ville som nutidens storkøbmænd, vi vil true som en arbejder i det røde Rusland, vi vil bede som en lille bondepige, alle de vældige strænge på livets mangfoldige harpe vil vi slå med knyttede hænder og lytte intenst i pausen.«

En anden ting er, at den politiske situation i Europa og besættelsestiden i Danmark skulle blive en frugtbar baggrund for hans produktion.

Hvad ville han da med sine dramaer? Ville han dyrke helten – overmennesket – det store? Ja, i nogen grad vel. Vi kan se det i skuespillene om Herodes, om Henrik den VIII, om Mussolini og om kong David. Han fandt måske en beslægtethed med disse helte, selv om han tog afstand fra dem på afgørende punkter.

I 1934 rejste han til Palæstina. På denne rejse havde han lejlighed til at danne sig et indtryk af Hitlers nye Tyskland og af Mussolinis Italien. Han har skrevet en bog om denne rejse. Her får man et indtryk ikke alene af digteren selv, men også af hans syn på både Tyskland og Italien. Om Italien skriver han:

»Et rige af hænder i arbejde og over det hele en fast hånd.«

Om Tysklands diktator hedder det:

»Denne spændstige, mandige kraftstrenge skikkelse, dette ansigt, der lyser af mangel på intelligens.«

Han beundrer, hvad det nye Tyskland har udrettet – ikke mindst for teatret – men konstaterer samtidig, at det nye styre er mere kommanderende end inspirerende. Om Hitler har han videre skrevet:

»– en af de få, der i alle tidsaldre af jordens løb omkring den fjerne klode, vi kalder solen, vover at leve hin hjertets renhed, som er at ville eet.«

Det er et mærkeligt sted hos Munk. Det er, synes man, et udtryk for, at han på dette tidspunkt ikke helt har gjort sig klart, hvad Søren Kierkegaard mente, eller i hvert fald har han opfattet hans problem med modsat fortegn. Men måske kan vi føre det hen til slutningen på en af hans prædikener, hvor han siger, at man skal omvende sig til Gud eller Satan og slippe halvheden. Det kierkegårdske citat bruger han for øvrigt også i forbindelse med »En Idealist«.

Der er ingen tvivl om, at han i bogen gang på gang kompromitterer sig. Skal man finde en undskyldning for ham i de synspunkter, han giver udtryk for, må det være i en konstatering af hans fuldstændige dilettantisme, når det drejer sig om politik, og også i erkendelse af, at han var så dramatisk indstillet. Det store drama, som det udspillede omkring ham, måtte han spille med i. Selve livet var for ham et drama, og den fulde harmoni i en kristen livsførelse var for ham et ønske om en Guds fred, der ikke kun var tryk, men en evig uro.

Det er nærliggende at tro, at det for en mand som Kaj Munk var nok at leve så intenst, som han gjorde det, i religionens og digtningens verden. Han havde problemer nok at kæmpe igennem for sig selv, synes man. Men det var det ikke. Han ville påvirke sindelaget i sit sogn, hos sit publikum, hos hele nationen og helst hele verden. Og selv om vi nok trækker på smilebåndet ad det, så følte han det som en naturlig ting på sin måde at deltage i det verdenshistoriske drama.

I 1938 var Munk dog ved at blive træt af diktatorerne. De skuffede ham. Mussolini var ikke den helt, han havde tænkt sig. Han var ikke den mand, der kunne skaffe verdensfred, og hvad Hitler angår, kunne Munk efterhånden se, hvor det bar hen, selv om han

så længe som muligt prøvede på at give andre end Hitler skylden for, hvad der skete i Tyskland. Han tager afstand fra Göbbels og opfordrer til at standse »den epileptiske forfølgelse af en hjælpeløs flok«. Han tænker her på jøderne, og han ser en mulig redning ved »helten Schacht«. Han skriver, at Hitler må vælge mellem disse to, »af dette valg afhænger, hvem og hvad Hitler er.«

Da han i 1938 er i Tyskland, oplever han imidlertid, hvordan jødeforfølgelserne er blevet skærpet, og på et hotel i Berlin skriver han – på 8 dage – »Han sidder ved Smeltingedigen«.

Titlen henviser til Ingemanns salme »Den store Mester kommer«, hvori Gud efter et skriftsted hos Malakias sammenlignes med en kunsthåndværker, der lutrer malmen i sin smeltedigel – et billede på hjertet – indtil sølvet står tilbage som et klart spejl, han kan se sig selv i. Dette motiv bruger Munk på sin måde i skuespillet, der trods sit emne ikke er tragisk. Det er et spil om åndens sejr.

Da stykket kom frem, var de fleste klar over, at der her var givet udtryk for – ikke alene Munks egen – men alles harme over jødeforfølgelserne. At stykket, hvad dette angår, gjorde et stærkt indtryk, viser den succes, det havde på Folketeatret, og at det i Oslo blev pebet ud af Quislings tilhængere. Den religiøse handling heftede man sig ikke så meget ved. For de fleste manifesterede Munk sig som humanismens forkæmper.

I det dramatiske forfatterskab er dette stykke sammen med »Ordet« og »En Idealist« nok de vægtigste.

Han er dog ikke helt færdig med diktatorerne. Det er, som om han vil give dem en chance. Da han erfarer, at Italien også er begyndt med jødelovgivning, skriver han et åbent brev til Mussolini, hvori han kræver, at denne for »Menneskehedens æres skyld« og »i barmhjertighedens navn« må løse dette verdensproblem.

I 1939 marcherer Hitler ind i Tsjekoslovakiet, og først da bryder Kaj Munk med ham. »Magten har taget magten fra ham«, som han siger, det sker for Alexi i »Sejren«. Det må sikkert have været svært for Munk at tage dette standpunkt. Han havde tidligere set Hitler som den mand, der skulle genrejse Tyskland.

Efter den 9. april 1940 kunne Munk ikke udtale sig så frit, som han tidligere havde kunnet. Nu måtte han dyrke antydningens kunst, og han måtte sige sin mening mellem linierne af det, han skrev. Umiddelbart ville man synes, at det ikke var en måde for ham at

udtrykke sig på, han, der ikke kunne forlige sig med halvhed. Alligevel viste det sig, at han også mestrede denne form, og med den var han med til at sætte »den kolde skuldres politik« ind. I »Niels Ebbesen« lader han grev Gerhardt sige: »Man tie, og vende mig om ikke ryg så dog skulder,« og i et lille digt fortæller han om nogle nye øjne, han har købt sig:

*Kom, hvis I har brug for nogen,
for jeg har et helt parti med.
Til at se med duer de ikke.
De er til at se forbi med.*

Nu følger en digtning, hvor han søger at vende folks indstilling fra en lyrisk alsangspatriotisme til handling. I 1940 kommer »Egelykke«, og det opføres. I 1942 trykkes »Niels Ebbesen«. Det blev straks forbudt.

Her er der også tale om helte, men på en helt anden måde end i de fleste af de tidligere skuespil. Der er nok stærke mænd i stykkerne, men det er mænd, der ikke blot tvivler, de er i nogle tilfælde også fornægtere. Måske kan vi i denne forbindelse tale om antihelte, i hvert tilfælde hvad »Niels Ebbesen« angår. Stykket blev trods forbudet kendt af mange. Man havde været hurtig med distribueringen af første oplag, og Munk havde, før stykket blev trykt, læst det højt rundt om i landet.

Motivet er kendt. Den jyske herremand Niels Ebbesen dræber den holstenske grev Gerhardt, der har besat Danmark. Det skete den 10. april 1340, og landet var igen frit.

»Niels Ebbesen« er ikke meget kendt nu. Det kan skyldes flere ting. For det første har det en meget stærk allusion til besættelsestiden, der nu er fortid, og for det andet fordi det af mange anses for at være et svagt stykke uden særlig interesse. Det er rigtigt, at flere af akterne er helt udramatiske, især den sidste, der nærmest må betegnes som et tableau. Det stærke handlingsforløb, vi tidligere har mødt i skuespillene, finder vi ikke i »Niels Ebbesen«. Samtalerne er mere diskussionsprægede, mere ræsonnerende, end vi oftest finder det hos Munk. Karaktertegningen er næsten summarisk, måske lige undtagen titelfiguren, men til trods for dette er der alligevel noget stærkt i skuespillet. Det kan bero på det dobbelte i motivet: danskerne under fremmedherredømme, som nogle mener, man skal

bøje sig ind under, mens andre har den opfattelse, at der skal gøres modstand for enhver pris. Dertil kommer, og det er nok det vigtigste, at der i den bedst tegnede figur, titelfiguren, gives et billede af det, som man måske kunne kalde dansk sindelag. Hvis vi prøver på at leve os ind i tankegangen hos det stilfærdige menneske, som han er tegnet i skuespillet, en mand, som af de ydre forhold tvinges til at være drabsmand og »helt«, så forstår vi sikkert også Kaj Munks sidste skuespil.

Niels Ebbesen har vi ikke tidligere truffet som type, i hvert tilfælde ikke som centrum hos Munk. Han har ikke det kraftfulde, det brillante i karakteren. Men han er en fin karakterstudie, en af Munks bedste. I »Ordet« har vi set, hvordan han kunne skildre bønder, hvordan han havde levet sig ind i deres tankegang. Derfor møder vi heller ikke i »Niels Ebbesen« det voldsomt retoriske, som ellers kan præge hans »stærke mænd«, ligesom vi slipper for den irriterende og nogle gange ligefrem flabede studenterjargon.

Man kan mærke, at Munk ønsker, vi skal have sympati for Niels Ebbesen, også når denne dyrker idyllen, og da han finder ind til et andet grundsyn og til handling – efter megen tvivl – skal vi

---

Nye ansigter ved seminariet

Ellen Blauenfeldt. Født 1943 i Svendborg. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1966. Ved Jørgindø skole 1966–1967. Ansat v. Øvelsesskolen fra 1. august 1969.

forstå, at han ikke bare sætter livet ind, men også sin sjælefred, fordi han ikke er skabt til at være drabsmand.

Der er ingen tvivl om, at Munk selv taler gennem fru Gertrud, Niels Ebbesens kone, ærlig og stærk er hun i sine synspunkter. I øvrigt har hun også karaktertræk, der minder om Munks plejemor Marie Munk. Plejefaderen finder vi ikke så lidt af hos Niels Ebbesen, navnlig i den første del af stykket. Peder Munk var et yderst godhjertet, men også lidt vegt menneske.

En mærkelig skikkelse er Fader Lorenz, præsten, der har hengivet sig til mange laster, en pjattet kyniker, en præst, der efter at have taget Niels Ebbesen til alters siger, at han tror mere på kvindfolk og druk end på den hellige nadver. Han optræder som klovn, men er samtidig en kristen martyr, der kan tåle torturens pinsler. Han er så splittet, at man fristes til at kalde ham en abstraktion. Men det er kun i første akt, man har det indtryk. Efterhånden viser han sig som en meget stærk personlighed.

I scenen, hvor han fortæller om grevens afrejse til Randers, og hvor Niels Ebbesen viser sig som tvivleren, spytter Lorenz på ham, og da han bliver spurgt, om han har råd til at spytte, siger han:

»Hvad kender I til mig, tror I, jeg har en vågen time i døgnnet, hvor jeg ikke spytter på mig selv over at jeg ikke for længst har krænget denne sorte narredragt af mig og i stedet trukket i en ærlig rustning. Jeg var ung præst, da grev Gerhardt første gang gik op gennem Jylland. Jeg skulle rundt med hostien og trøstens ord om Guds kærlighed. Gud. Kærlighed. Jeg var ung og hudløs. Hvordan skulle jeg holde det ud. Jo, for Satan var til i andet end mord og brand. Han gemte sig i ølankrene og kom rislende som en kilde med fred og glemsel.«

Og han angriber de andre præster og biskopperne: »Disse renlivede sandhedstjenere, der krøb for den onde og talte med dobbelte tunger,« præsterne, der så ondt til ham og truede ham.

Han siger videre:

»Men når jeg stod foran altret, frygtede jeg for retten af den Gud, jeg kun havde set fra vrangen, frygtede i min egen synd og i min kirkes nedværdigelse.«

Han fortsætter med at fortælle om en chokerende oplevelse, han en aften havde i sin kirke, hvor han ser grev Gerhardt selv med sin stab sidde på den forreste bæk, og han siger:

»Jeg rankede mig foran altret så godt jeg kunne på mine slatne ben og med min øllede vom. Jeg følte, at i dette nu var jeg, fyldebukken, midt mellem alle landets dydige præster ene vær- dig til at stå i Guds tempel. Så tog jeg til orde og tordnede ned i kirken, råbte alle Guds forbandelser over den, der med løgn og blod ophøjer sig selv og forarger de små og gør sig selv til Gud. Jeg rystede mine knyttede næver og råbte over ham spotteren, gudsfornægteren den evige straf og vrede.«

Til sidst siger han i sin lange replik:

»For denne ene halve times skyld var jeg undfanget i snavset lyst, født af begærlig armod, uddannet i åndløshed og nonsens og slæbt igennem uhumskhed og kval. Jeg hørte hans skridt. Han nøjedes ikke med at sende krigsfolk op efter mig. Han kom selv, og jeg følte et smil om min mund. Så stod han der, satte sine ulmende øjne på mig og sagde: »Han taler godt, det var opbyggeligt igen at høre sandheden have sit fulde mæle« og nikkede og gik. Og der stod jeg. Så mægtig er altså løgnen, at selv sandheden har den råd til at skulderklappe og lade løbe frit omkring.«

Nye ansigter ved seminariet

Jørn Madsen. Født 1934 i Har- ridslev v. Randers. Dimitteret fra Marselisborg Seminarium 1964. Ved Bogense skolevæsen 1964- 1969. Ansat v. Øvelsesskolen fra 1. august 1969.

Fader Lorenz venter ikke ros af Niels Ebbesen for sin tordentale. Han erkender sin ynkelighed, men han føler vel, at han som ved et under er blevet udvalgt. Han erkender sig som den unyttige tjener, som hverken fortjener løn eller tak, når han sætter livet ind ved at sige sandheden.

Da Niels Ebbesen spørger: »– og hvad så?« svarer Lorenz: »Så ikke mere, så var der lybsk øl og tøse igen.«

Det, der for ham var et under, oplevede han igen, da han bliver pint, men intet røber. Da siger han: »Det er anden gang i mit liv, mit usle mislykkede liv. Åh, sikken lykke og ære.« Han har nok ventet martyriet, men det blev ham ikke til del.

Måske har Munk følt det på samme måde. Tanken er nærliggende. I digtet »Mester med den tunge tornekroner« siger han:

*Men når nu den tunge tornekroner
og de mørke blodspor til din grav
og din tales smertedybe tone
vidner, at du også stiller krav!*

og: *Mester med den tunge tornekroner:
»Hvo sit liv vil bjerge, når det ej!«
Hjælp mig da trods præstegård og kone
ja, selv drengene at følge dig.*

Munk har uden tvivl flere steder brugt fader Lorenz som talerør.

Allusionen til tidens problemer er tydelig. Fru Gertruds broder Ove Håse er en af de mænd, der tror på tyskernes sejr og som mener det rigtigt at samarbejde med dem, måske ud fra redelige forudsætninger. Derfor er han heller ikke skildret som en ynkelig mand. Han går ind for sin idé med livet som indsats.

Den unge Niels Bugge er modstandsmanden, der ikke alle steder, end ikke hos Niels Ebbesen, finder sympati.

Vitinghofen, den tyske officer, er en type, man kendte i besættelsestiden. Han er en ung mand med levemåde, der forstår at vinde indpas hos danskerne, også hos Niels Ebbesens datter. Han er ikke fremstillet som et uhæderligt menneske, men som en mand, der er bundet af et system.

Endelig er der greven, der er et billede på Hitler. Han omtales i begyndelsen med en vis respekt, men mod stykkets slutning vises han som en lille ynkelig teaterskurk.

I den sidste akt lader Munk Niels Ebbesen sige:

»Der skal komme en stor fredens dag, den tror jeg på og vil jeg tro på, da vi og vor nabo lever side om side, hinanden til gavn. Derfor skal vore to folk bestå, og derfor lover jeg jer, at jeg ikke vender hjem til min plov og mine børn, før vi har jaget alle dem, der vil vor undergang, ned over grænsen eller ned under jorden, hvor de nu helst selv vil, for frie må vi være for at leve«.

På det tidspunkt, da stykket blev skrevet, frygtede man to ting: jødelovgivningen, og en tvangsudskrivning af danske soldater til tysk krigstjeneste. Med sit stykke sagde Kaj Munk, hvordan man i Danmark ville reagere, hvis dette blev gennemført. Derved blev »Niels Ebbesen« både en advarsel og en trussel.

Da skuespillet var blevet kendt af tyskerne, søgte de at lukke ham ude fra offentligheden. Opførelse af hans stykker blev forbudt. Han måtte ikke arbejde som journalist. Man måtte ikke anmelde hans bøger. Han måtte i det hele taget ikke omtales i aviserne. Til sidst kunne han kun tale ved gudstjenester i sin egen kirke.

I 1943 om efteråret satte jødeforfølgelsen ind, og Munk følte katastrofen nærme sig. Han talte tyskerne imod, hvor han kunne komme af sted med det, trods taleforbudet. Han havde fået advarsler nok, men overhørte dem, og da han erfarede, at nogle af de mere velhavende af sognets folk var begyndt at arbejde for den tyske værnemagt, talte han til sin menighed nytårsdag omtrent således:

Jeg hader ikke noget menneske, heller ikke nogen tysker, ikke engang Hitler, men de skal ud af landet. Vi har ikke haft bud efter dem, de skal ud, og den, som nu, da vi tydeligt kan se, hvor det bærer hen, hjælper dem også ved at arbejde for dem, hvis det da ikke blot er for at holde den nøgne sult fra døren, han er en landsforræder, og han må tage følgerne.

Her mente han at have sagt sandheden, og det blev kendt af tyskerne.

Natten mellem den 4. og 5. januar 1944 blev Kaj Munk myrdet i Hørbylunde bakker. Det blev hans ligtog gennem bakkerne ved Silkeborg, der gav vor anden store dramatiker Kjeld Abell inspiration til at skrive skuespillet »Silkeborg«, der er »et stykke dansk selverkendelse udformet i ord, der er handling.«

VIGGO JØRGENSEN:

Digte af samlingen »Tvæls«, Gyldendal 1969.

Pludselig

Pludselig
er det et af disse øjeblikke
da det lille liv standser.
Som en båd
der flænger vandspejlet
ankommer denne klarhed
hvor før
er efter
og fremtiden råber uimodsigeligt.

Et blad falder.
Et togsignal
krænger sin intethed.
Der står to mennesker på gaden
til tågen sletter dem ud.

Pludselig
i et sympatisk øjeblik
ved man
hvem vi er.

Nu prikker et fugleskrig
sig gennem sköven.

Et nedløbsrør
slubrer af vinden.

I mørket

Kom ind i mørket
i den gamle kirke.
Englene
var ikke på plads!

Så dem skjule sig
i nicherne
med skygger
om deres skamløshed.

Vinen fra alteret
flød gennem månelysset
over stengulvet.
I skibet klagede blæsten.

På væggen
var djævle klatret op.
Underligt stivnede
fortsatte de forstillelsen.

Det gik op for mig:
Kristus var ikke hjemme.
Tornekronen
hang hovedløs ud i rummet.

Burde have vidst det.
På tavlen i muren udenfor
bogstaverne:
Ikke besøgstid.

Om lykken

Den franske geolog og teolog Teilhard de Chardin er ikke ukendt i Danmark. To af hans vigtigste værker: »Fænomenet menneske« og »Det guddommelige miljø« er oversat til dansk. Arne Sørensen, J. Th. Arnfred og andre har i bøger, artikler og foredrag gang på gang gjort opmærksom på hans særprægede tanker.

Som indførelse i dette emne skal her refereres en bog »Om lykken«, som udkom i 1966, elleve år efter forfatterens død. Den er bygget over et foredrag, oprindeligt holdt i Peking i 1943, hvortil hans studier i geologien på dette tidspunkt havde ført ham. Med undertitlen »Betragtninger over lykken« føjer han sig ind i en ærværdig fransk tradition, der går tilbage til Montaigne og Pascal, og som altid har fundet og endnu i dag finder dyrkere, når det gælder at drøfte vigtige problemer fra det daglige liv.

Alle søger lykken, det er en lov, der er lige så almengyldig for levende væsener, som tyngdeloven er for de materielle ting. Mennesket adskiller sig fra dyrene derved, at det altid må tage mulighederne og fremtiden i betragtning. Det gør situationen mere indviklet. Der må vælges. Det er imidlertid den almindelige opfattelse, når talen er om lykken, at smag og behag for de enkelte mennesker er så forskellige, at der ikke kan siges noget alment derom. Teilhard afviser denne påstand. Han vover at mene, at virkeligheden er mindre tilfældig, end det ser ud til. Sagen kan behandles på videnskabeligt grundlag. Det bør forsøges, om man på afgørende måde kan definere den bedste vej, der fører til menneskelig lykke. Derefter kan den enkelte for sit eget vedkommende prøve at udnytte denne viden om lykken.

Teilhard bruger et billede for at belyse tre almindelige holdninger over for menneskelivet. Vi følger en gruppe, der er startet for at foretage en bjergbestigning. Efter nogle timers forløb er der tre grupper i stedet for én. Den første gruppe har allerede fortrudt sin deltagelse i turen. Trætheden har meldt sig. Man tror ikke på noget gunstigt resultat af færden. Man vender om.

Gruppe nummer to fortryder ikke noget endnu. Solen skinner, udsigten er skøn, men hvorfor egentlig fortsætte? Bedre at blive her, hvor man er, mens der endnu er enge til hvile og skove at tumle sig i. Man kaster sig i græsset og glæder sig til at tømme den medbragte madkurv.

Endelig er der den tredje flok, de sande bjergbestigere, som stadig har blikket vendt mod de tinder, de har svoret at ville nå: De går fremad.

De forknytte, livsnyderne, de utrættelige. Tre typer mennesker, som vi alle bærer kimen til i os selv, og som menneskeheden til alle tider har delt sig i.

1) De trætte og skuffede, der ser eksistensen som en stor fiasko, og hvis filosofi f. eks. er udformet i indisk livsfornægtelse eller en Schopenhauers pessimisme.

2) Livsnyderne, som ikke er ude på at bagtale tilværelsen, men som kun tænker på livet i øjeblikket. Læren om nydelsen som højeste lov formuleredes i oldtiden af Epikur. I raffineret form har André Gide i vor egen tid udtrykt det samme med sine idealer om at drikke uden at slukke tørsten, altid nysgerrigt indstillet på nye oplevelser, kun angst for at mættes og blive tilfreds.

3) Umætteligheden er også kendetegn for den tredje gruppe, men for dens medlemmer står alt i vækstens tjeneste. Livet er en udtømmelig rigdom. Ikke som en ædelsten, der nydes i stille betragtning, men som en lys- og varmekilde, der til stadighed drager sine tilhængere videre frem. Det er folk, som nok kan virke naive, ofte kalde på smilet, være irriterende, men det er altid fra dem, den kommende verden udgår!

Pessimismen, tryllebundet af fortiden. Nydelsen opslugt af det nærværende øjeblik. Den ivrige åbenhed, spændt rettet mod fremtiden. Tre fundamentale holdninger til livet. Og som naturlig konsekvens tre ganske forskellige opfattelser af, hvad man anser for lykke.

1) Lykken som den uforstyrrede ro. Så vidt muligt ingen ærgrelser, ingen usikre forsøg, ingen store anstrengelser: Undgå for mange kontakter, indskrænk dine behov, vær hårdhudet, søg ind bag din skal. Den lykkelige mand er ham, der tænker, føler og ønsker mindst.

2) Lykken som uafbrudt nydelse. Det gælder ikke om at handle eller skabe, men at udnytte sin tilværelse bedst muligt. Mindst mulig anspændelse, selv om der nu og da må skiftes glas og likør. Størst mulig udfoldelse; som bladet under solens stråler hvert øjeblik skifte position for bedre at kunne lade sig påvirke! Sådan er opskriften på lykken her.

3) Lykken ved at vokse. Efter denne tredje opfattelse består lykken ikke i sig selv; den er kun et tegn eller en belønning for en veludført handling. Kun den handling, der betyder vækst, følges af lykken.

Spørgsmålet er nu, om denne tredeling kun er tilfældige udslag af smag, behag og forskelligt temperament eller, om det er muligt på uomtvistelig måde at bestemme en af dem som bedre end de andre. Her taler kendsgerningerne deres tydelige sprog. Kun den opfattelse, der har væksten som mål, er i overensstemmelse med de udviklingsideer, der præger vor opfattelse af verden og os selv.

Ingen tvivler mere på, at universet ikke er en fast størrelse, men at det er i konstant bevægelse, ikke blot når det gælder de materielle stoffer, men også når talen er om den levende verden. Gennem mere end et århundrede har videnskabsmænd diskuteret, om denne bevægelse var en forvirret malstrøm, eller om den fortsatte mod et givet mål, og i vor tid bliver man mere og mere enige om, at det er det sidste, der har sandsynligheden på sin side. Livet er i bevægelse mod mere og mere udbredt bevidsthed og samtidig mod højere og højere former for bevidsthed.

Hvis dette er rigtigt, bliver mange af vore tvivlsspørgsmål ørkesløse. Hvad vil man tænke om en rejsende i hurtigtoget fra Paris til Marseille, der gav sig til at spekulere på, om han var på vej mod nord eller mod syd? I millioner af år har jorden været på vej mod et tydeligt mål, og vi spørger stadig, hvor vi skal hen!

Videnskabeligt og objektivt kan det siges, at livets opgaver kun kan løses ved, at vi følger fremskridtets vej. Og lige så objektivt og videnskabeligt kan det siges, at den sande lykke er den, der her er kaldt bevægelsens og vækstens lykke. Lad de trætte og pessimisterne

glide tilbage i fortiden. Lad livsnyderne smide sig på skrænten og hvile i småborgerlig selvtilfredshed; men lad os andre uden tøven slutte os til dem, der slider sig frem mod de mest utilgængelige højder. Sådant lyder Teilhard de Chardins råd.

Tilbage står spørgsmålet om at vælge den bedste vej til målet, det, vi før kaldte at udnytte sin viden om lykken. Tre forudsætninger synes her at gøre sig gældende:

1) Der må først hos den enkelte foregå en indre samling. Han må opdage sig selv og vilc sig selv; ikke være sig selv nok, men heller ikke lade sig rive med af enhver påvirkning udefra. For helt at blive sig selv må man bevidst søge enhed i sine ideer, følelser og handlinger. Ikke blot til man er 20 år, men hele livet igennem. At lade sig forme og finde sig selv, det er at leve.

2) Dernæst må man, hvis man vil være lykkelig, modvirke den egoisme, der er en naturlig drivkraft, og som vil forlede os til at indeslutte os i os selv eller eventuelt forlede os til at beherske vores omgivelser. Der findes former for såkaldt kærlighed, der snarere bærer præg af besiddelse end af hengivelse. Den virkelig lykkelige

---

Nye ansigter ved seminariet

Inger Jespersgård. Født 1942 i Horsens. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1966. Ved Vestre Skole, Silkeborg, 1966-1969. Ansat v. Øvelsesskolen fra 1. aug. 1969.

kærlighed er den, der opstår i en åndelig fremgang mod et fælles mål, det være sig for to mennesker eller en gruppe. Sandheden er, at vi ikke kommer til bunds i os selv, med mindre vi er villige til at gå ud af os selv og forene os med de andre. Det er kærlighedens krav og betydning, at de enkelte mennesker, der først er blevet sig selv, nu lader sig forene med andre og på harmonisk måde supplerer hinanden.

3) Det tredje trin er mindre indlysende, men ikke mindre nødvendigt for forståelsen. Efter først at have søgt et centrum i sig selv blev det nødvendigt for mennesket at se efter et centrum uden for sig selv ved samarbejdet med næsten. Teilhard hævder imidlertid, at mennesket også må søge et centrum oven over sig selv og dets medmenneske, hvis ikke det vil standses på den vej, der ligger åben for det. »Den største af alle glæder ligger i en dyb og instinktiv overensstemmelse med livets totale strøm,« siger Bertrand Russell, der citeres med tilslutning, fordi han her nævner menneskets behov for at lade sig bestemme af det, der er større end selvet.

Langsomt er det ved at gå op for menneskeheden, at den mere og mere bliver en enhed. Krige, befolkningsspørgsmål og økonomiske problemer tvinger til samarbejde. Fortsætter denne forvandling, kan vi forudse det øjeblik, da menneskene ligesom med ét hjerte samtidig vil ønske, håbe og elske det samme. Hvad livet forlanger af os, er villighed til at indordne os under en organiseret helhed, hvoraf vi kun er de bevidste smådele. Altså ikke blot udvikle vort selv, heller ikke blot hengive det til samarbejde med vore ligemænd, men også underordne det og lade det bestemme af en, der er større end dette selv.

Denne tredeling kan også udtrykkes på følgende måde: først være, dernæst elske og endelig tilbede. Gennem de tre faser formes personligheden. Og hvis det er rigtigt, som det før blev hævdet, at lykken hører uløseligt sammen med den stigende bevægelse, er der tale om tre opadgående trin på lykkens trappe. Lykken ved at vokse, lykken ved at elske, lykken ved at tilbede. De to første former for glæde er alverden parat til at berømme for deres renhed og styrke. Anderledes med glæden ved at underordne sig og blive borte i fremtiden, i en, der er større end selvet. Er det ikke den rene spekulation for ikke at sige drøm? Glæden ved noget, der er større end os selv, noget, som vi hverken kan se eller røre. Er det

ikke udelukkende de særligt inspirerede, der kan interessere sig for den slags ting i den materialistiske og realistiske verden, der omgiver os? Hvem bekymrer sig dog derom?

Og dog, prøv engang at blive klar over det, der foregår rundt om os. Der er tusinder af forskere, opfindere, opdagere og pionerer, der hver eneste dag søger og finder en overstrømmende glæde ved at kunne udfolde sig i det uendelige rum, de har foran sig. Glæden ved uendeligheden. Ja, netop.

Det, der i almindelighed underminerer og forgifter vores lykke, det er følelsen af forgængeligheden i alt det, vi holder af, men det er en følelse, der lader sig bekæmpe af den, der kan gøre sig til ét med en voksende og levende verden omkring ham.

Den enkeltes glæde i bevidstheden om at tjene et alt, der fører ham med sig fremad, det er den højeste og mest fremskredne lykke, som vi kan forestille os og ønske for hinanden.

Så vidt Teilhard de Chardins tanker om lykken. Det er næppe forkert at påstå, at dette værk på en meget koncentreret måde gengiver hovedtrækkene i hans tankeverden. Ofte udtrykt i livfulde billeder, der kan få en til at tænke på H. C. Andersen, og med en sært pågående konsekvens i den næsten forargende optimisme.

Som videnskabsmand og som præst havde han oplevet en splittet verden, og han så det som sin opgave at skabe enhed ved at bygge bro mellem videnskabens skeptiske, men også optimistiske fremskridtstro og kirkens stærke forkyndelse af kærlighedens endelige sejr, der alt for ofte er ledsaget af svaghed og manglende fortrøstning. I sine teologiske værker taler han mere direkte om Kristus som den, der bringer sammenhæng i forståelsen af livet. Opgaven er at forsone de to verdener, videnskaben og kristendommen. Teilhard vil samtidig helt og fuldt være et jordens og et himlens barn.

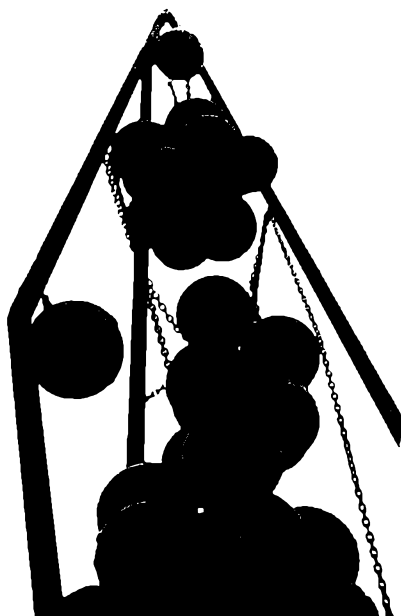
Udviklingen er en kendsgerning, men livets udvikling er lig bevidsthedens udvikling mod stadig højere former. Menneskets tilsynekomst er den store begivenhed kun overgået af Guds egen tilsynekomst ved hans søns fødsel på jorden. Efter at folkene tidligere havde søgt at finde ham i naturens kræfter, og jøderne havde tilbudt ham som deres races usvigelige forbundsfælle, kan han nu ses som kærlighedens gud, der gennemlever den menneskelige skæbne helt ind i døden, og efter opstandelsen lever videre i kirken som menneskehedens inderste sjæl. Engang vil en ny pinse betyde et

nyt menneskes fødsel, når Kristus har underlagt sig alt, og Gud er alt i alle.

Hvordan er nu disse tanker blevet modtaget af Teilhards samtid? Som det vel kunne ventes, har hans forsøg på at forene naturvidenskab og teologi vakt modsigelse i begge lejre. Nøgterne biologer stritter imod, når man vil udlede religiøse konsekvenser af den foreliggende udviklingshistorie. Men også blandt teologerne mødes hans tanker med skepsis. Hvad mener Teilhard om arvesynden og det ondes tilstedeværelse i verden? spørger man.

Samtidig med at katolske teologer viser en umådelig interesse for Teilhards tanker, spores en tendens til mere at betragte dem som profetiske og digteriske syner end som grundlag for læresætninger og dogmer. Heroverfor har den naive læser naturligvis ret til at stille spørgsmålet om, hvad der i en given situation er vigtigst?

I øvrigt skal der ikke her tages afgørende stilling til denne diskussion; det har snarere været opgaven at fremlægge materiale, der kunne være til støtte for en frugtbar fortsættelse af den.

Undervisning i fremmedsprog i Danmark

Sprogundervisningen i Danmark, undervisningen i fremmedsprog i danske skoler, især engelsk og tysk, tip top ikke sandt, second to none. Vi er borgere i et lille land. Vi må og skal lære flere fremmede sprog. Ellers kan vi ikke begå os i verden. Vi er tvunget til det. Til at blive perfekte i 2-3-4 sprog.

Vi dygtiggør os på alle fronter i de fremmede sprog. Vi starter i folkeskolen, vi kører videre i gymnasiet, H.F.-kursus, hvor der findes adskillige niveauer for sprogundervisningen, vi kører videre på seminarier, universiteter, teknika, i aftenskoler, hvor der sogar er hold for viderekomne. Der annonceres efter kontorfolk, der er *perfekte* i tysk, engelsk, fransk og helst også i spansk, og folk omtaler medborgere, der har haft lidt fremmedsprog i skolen eller har været i udlandet, som perfekte, som talende et fremmedsprog så godt som deres modersmål!

Når vi virkelig er så perfekte, kan det ikke undre, at undervisningsministeriet i bekendtgørelsen til den nye læreruddannelseslov mener at kunne forhøje maksimumsdeltagerantallet pr. linjehold, – også sproghold – fra de foreslåede og nu gældende 15 til 20. Det må være helt rimeligt efter al den perfektionisme, der tales om i annoncer osv. Lærere, der skal undervise i fremmedsprog, behøver ikke så megen uddannelse, de hidtidige resultater er jo ovenud. Og ikke blot på seminarierne kan man forringe vilkårene for fremmedsprogundervisningen. På alle undervisningstrin må der kunne

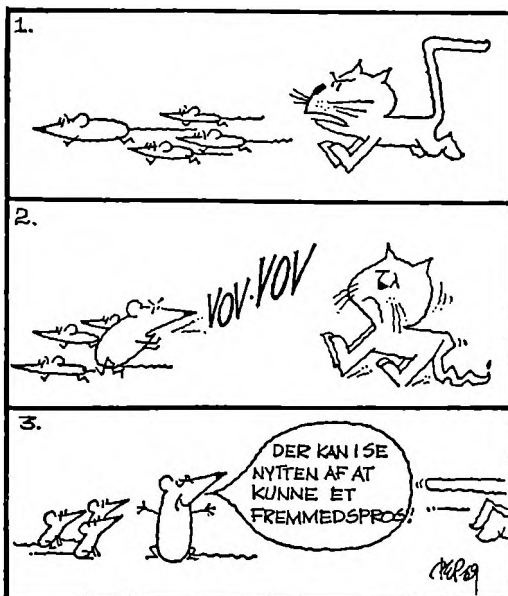
spares, al den forhåndenværende perfektionisme taget i betragtning, – især på tyskens område.

Det kunne være interessant at vide, hvorledes udlændinge bedømmer vore sprogfærdigheder, men det er måske svært at finde ud af, hvad de mener. De kommer her som gæster og er høflige, og hjemme er de imponerede over, at en fremmed kan gøre sig forståelig på noget, der ligner deres sprog, – for et kort øjeblik i hvert fald, i en begrænset situation. Ofte kan de selv ikke noget fremmedsprog, så der er ikke noget at sige til, at de lader sig imponere og bliver bløde om hjertet, jf. blot virkningen af mange udlændinges eneste dansk: skål og smukke pige, jeg elsker dig!! Der er nok ikke meget at sige til, at vi også på sprogområdet synes, vi er »second to none.«

Men alt dette passer jo ikke til virkeligheden. Hvis vi var så dygtige, behøvedes vel ikke al den »forsyning med dansk tale« eller tekstning, vi kender fra film og TV, hvor det endda kun drejer sig om at lytte og forstå. Man burde også kunne undgå dårlige – sprogligt set – interviewere i radio og TV, ligeledes burde det være muligt at undgå de mange turistbrochurer med utroligt dårligt sprog, især de tyske. Her er standarden gennemgående så ringe, at man næsten må tro, at det drejer sig om trykfejl eller om rent og skært sjuskeri. Men måske er de udtryk for vor ukritiske og opblæste holdning over for de fremmede sprog og vore færdigheder i dem? Fremmede turister, der opholder sig her i længere tid og får brug for lidt samtale med købmænd, tjenere, mekanikere, læger eller får lejlighed til diskussion med danske lærere i deres sprog, hvisker i fortrolig tale, at det står elendig til med danskeres færdigheder i sprog, også i korte primitive samtaler – gennemgående.

Det samme erfares af udlændinge, der gifter sig ind i Danmark, – selv lærere i fremmede sprog bliver reserverede indtil tavse, når de møder det sprog, de underviser i, især da hvis der i nærheden er danskere, evt. sogar kolleger, der kender noget til sproget. *Sagkyndige udlændinge, også sagkyndige i deres hjemland, er ¹deprimerede over det, de møder i danske skoler, folke- som gymnasieskolen, – gennemgående, især i tysk-, men også i engelskundervisningen. Der oversættes for meget, der ekserceres for meget, der læses for meget op, – og der tales alt for lidt. Der arbejdes næsten helt uden hensyn til blot den nyere lingvistik. Klasserne er for store, selv om lærerne gennemførte taleøvelser, kunne hver elev højst få*

Eine Maus mit ihren
Jungen wird von der
Katze verfolgt.
Bleibt die Maus plötzlich
stehen und sagt:
»Wau - wau!«
Katze ergreift die Flucht.
Maus zu den Kleinen:
»Da seht Ihr, Kinder,
wie wichtig es ist,
eine Fremdsprache
zu können.«

et par sekunder at tale i i hver time, eller ca. 1 minut pr. uge! Værdien heraf er lig 0, måske endda mindre end 0, altså negativ. Der skabes forkert og skæbnsvanger indstilling til sproget, og der medgives så godt som intet, der kan bruges, er parat, - gloser og remser, jo tak. Som de øves nu - gennemgående - er de mere hæmmende end frigørende! Dertil kommer, at timetallet er for lavt i alle skoleformer, og der skæres stadig i det, især i tysk.

Sprogundervisningen, og igen især tyskundervisningen, er inde i en skrækkelig ond cirkel. Vilkårene i folkeskolen er dårlige, og de bliver dårligere og dårligere, og alligevel ydes der - også i tysk - her og der en enorm indsats, der for nogle få elever fører til nogenlunde tålelige resultater. Det samme gælder gymnasieskolen. I anstalter, der underviser elever fra disse skoler, opleves igen og igen hos eleverne ligesom en mur over for det moderne levende fremmede sprog, en mur, som det er uendeligt svært for dem at komme ind igennem, når de skal til at forstå og især tale sproget. Ejendomme- lige ord og vendinger dukker op, mærkværdige grammatiske fænomener spøger, og eleven går meget ofte og meget snart helt i stå, lammet af hæmninger. Han er vant til at blive rettet, så snart han

blot antyder en fejl, der for øvrigt slet ikke altid er en fejl i moderne sprog og tit i hvert fald ikke en rettelse værd.

Hvad der under de vilkår kan nås i en række videreførende skoleformer er meget lidt, især hvis der skæres i timetal og lægges på i elevtal. *Fortsætter undervisningen som nu på dette niveau under disse vilkår, det gælder stadig især tysk, bliver de brokker, der kommer ud af det, dyrere og dyrere for samfundet, for mange elever nærmer omkostningerne i forhold til det virkeligt lærte og anvendelige sig det uendelige!* Skal der skæres ned og spares, hvorfor så ikke stikke hul i illusionerne og virkelig spare, – og så se resultater?

Det er forkert politik at spare på timetal og sætte elevtallet pr. hold op, – på alle trin i vore undervisningsinstitutioner, men det er næsten en forbrydelse at anvende samme metoder i anstalter, der uddanner fremmedsprogslærere. De studerende kommer i det store og hele med elendige forudsætninger, de bydes vilkår, der i »spare-iver« gøres ringere og ringere, og de bydes som lærere selv sværere og sværere forhold. Her har vi en cirkel så ond, at det gør ondt. Hvor bliver dog besparelserne af? Jo mere man har skåret i de studerendes forudsætninger, – i folkeskolen og gymnasiet – og jo mere man vanskeliggør deres vilkår, når de selv kommer ud som lærere, des mere må der da ofres på deres uddannelse. Des mere skal overvindes, indhentes og reformeres, og des mere skal oplades og være klar til indsatsen efter studierne. Skal der spares på dette trin også, kommer vi i Danmark i hurtigere og hurtigere tempo længere og længere væk fra at være bare noget i retning af second to none i fremmede sprog.

Ovenstående er skrevet i et surt øjeblik efter udsendelsen af det nævnte cirkulære og har selvfølgelig ikke adresse til nogen af dette skrifs læsere!

Demokrati og eksistens

Et menneskeligt samfund har man, hver gang to eller flere er fælles om noget. Hjem, skoleklasse, skole, arbejdsbold, arbejdsplads, kommune og nation er sådanne samfund.

Det menneskelige samfund er en organisme med sin egen livsrytme, og det må opleves og behandles som sådan, hvis det skal bevare sin sundhed. Rytmens hjerteslag hedder demokrati.

Definition af demokrati

Hvad demokrati er?

Det er såvel en styreform som en livsform. Den ydre, tekniske side er ikke uvæsentlig, men vigtigere er dog den indre side, holdningssiden.

En demokratisk holdning består af respekt for menneskeret og menneskelig værdighed og af åbenhed og loyalitet i menneskeligt fællesskab. Omkring denne holdning vil der automatisk danne sig etisk forpligtende rammer, der sikrer ret for den enkelte, og medansvar og medbestemmelse for alle i de beslutninger, som vedrører fællesskabet.

Dette idégrundlag er almindeligt accepteret. Derom vidner politikeres grundlovsforedrag samt seminarirektorers og skoleinspektørers dimissionstaler. Ja, det er hele vor kulturs åndelige grundlag. Det er idealet for opdragelsen i hjem og skole.

Mangel på demokrati

Men der er noget galt med flertallet af de menneskelige samfund! Væsentlige sygdomssymptomer i samfundsorganismen er tenden-

sen til oprør på den ene side og til passivitet over for de fælles opgaver på den anden. De vidner begge om noget usundt i kredsløbet. Værst er passiviteten. Medens oprøret kan sammenlignes med en byld, der vokser ud på det syge legeme, er passiviteten at ligne ved en kræftsvulst i det indre.

Mangel på demokrati er den diagnose, som er stillet i mange artikler og foredrag, som har forsøgt at analysere ungdomsoprøret i de senere år. Lad os prøve diagnosens rigtighed.

Samfundene synes præget af følgende samværsnormer:

1. nogle få bestemmer over mange mennesker,
2. mennesker placeres efter rang i et system af lukkede cirkler,
3. mennesker opfattes som objekter, som ting, der kan manipuleres med.

Skulle de tre navngives, kunne man kalde dem oligarki (gr. = fåmandsvælde)

institutionalisering (dannet ud fra den normale struktur i institutioner)

patiensialisering (dannet ud fra den grammatiske betegnelse *patiens*, egentlig den lidende, brugt normalt om det led i sætningen, som er objekt, genstand for handlingen.)

Navnene virker nok anstrengte (de to sidste er hjemmelavede), men sygdomsnavne har vel ofte den egenskab. De tre er at opfatte som følgesygdomme til demokratimangel. Så diagnosen er nok rigtig. Men endelig bekræftelse foreligger dog ikke, før følgesygdommene er definitivt registreret. Til den ende vil det politiske liv i nation og kommune, uddannelsesinstitution (her et seminarium) og endelig folkeskolen blive nøjere undersøgt.

I nationen

Ifølge historiebøgerne fik vi demokrati her i landet i 1849. Om vi fik mere end rammerne, skal være usagt. Men en kendsgerning er det, at begrebet demokrati forstået som et positivt oplevet fællesskab er blevet alvorligt undergravet af de politiske partier, som har gjort politik til et spørgsmål om magt i stedet for et spørgsmål om fællesskab.

Partierne er de lukkede kasser, der betragter andre partier som modstandere. Man gemmer sig for hinanden. Gode ideer i et parti

skal gavne partiet før nationen og bliver derfor henlagt til brug som lokkemad for vælgerne på det gunstigst mulige tidspunkt. Et bredt samarbejdende folkestyre på tværs af alle partier er en nødvendighed i vort dynamiske samfund. Men det ser ud til at ligge langt borte.

Nu er partierne alle blokerede af en ideologisk overbygning, som hører fortiden til. Det er en meningsløshed i dag at spille på modsætningen mellem liberalisme og socialisme som det grundlæggende skel i nutids politik. Tiden har ikke disse skel, og derfor styres samfundet forkert. Men partierne mener at være på rette vej, når de følger det fodslag, som blev anlagt af deres stiftere for mange år siden.

Skal man håbe på en forløsning for dansk politik, må det blive i form af en opløsning af samtlige bestående partier til fordel for en tværpolitisk vælgerforening, der kan anslå nye og tidssvarende toner i det politiske liv.

Derigennem kunne vel også øges den politiske interesse, så flere *ville* og *kunne* være aktivt med. I dag udgør medlemstallet i samtlige partier mindre end 10 pct. af vælgerne, og mindre end 10 pct. af disse 10 pct. er aktivt med, hvor kandidater opstilles og de politiske beslutninger træffes. Vi må sige, at vort såkaldte demokrati er et oligarki. Topfolk i partier (måske oven i købet styret af topfolk i organisationer) manipulerer frejdigt med borgerne.

Under disse vilkår er passivitet og ligegyldighed forståelig om end ikke tilgivelig. Under disse vilkår er oprør og demonstrationer forståelige og nødvendige. De kan blive led i en tiltrængt demokratiseringsproces, idet de kan fortælle de veletablerede, at de har etableret sig i et system, som ikke er fejlfrit, og de kan bibringe politikerne en forestilling om, at meget skal laves om.

Det må dybt beklages, at de politiske partier ikke formår at kanalisere det konstruktive i det politiske ungdomsoprør til en frugtbar fornyelse af det politiske liv.

Vist kan det virke anstødeligt med den ungdommelige adfærd og den ret uartikulerede meningsfremsættelse, vist må man tage afstand fra det tamme medløberi og det bevidst revolutionære ideologisk bårne nedbryderi. Men tilbage bliver en kerne af konstruktivt oprør båret af ansvarsbevidste unge (og ældre), som har indset nødvendigheden af en politisk fornyelse.

I kommunen

Også i kommunalpolitikken ser man magtkampens betydning. Der stilles op på lister, som er stærke modstandere. Efter valget besætter man udvalgsposter og formandsposter efter magtprincippet: jo større gruppe desto større antal poster. Ville et demokratisk fællesskabs formel ikke sige: hvert medlem lige mange poster uanset liste og gruppe?

Nu dannes storkommuner, og umyndiggørelsen af kommunens borgere fortsætter. Færre mennesker skal nu have ansvaret for flere end tidligere. Hvis man i den situation vil bryde en lanse for at fremme demokratiet forstået som et fællesskab med bestemmelsesret og medansvar, må man arbejde for dannelsen af distriktsråd i kommunen, så disse får ansvar og opgaver. Konsekvensen må også blive dannelse af tværpolitiske distriktslister til valget.

På seminariet

Undersøger vi nu en uddannelsesinstitution som et seminarium vil vi se, at den demokratiske idé også der fører en ret hensygnende tilværelse. Man er i de lukkede cirklers hierarkiske system. Bestyrelse, rektoradministration, lærerråd, andet personale, studerendes råd udgør hver sin lukkede cirkel. Efter langvarigt pres og stærkt ønske fra nogens side er der nu dannet samarbejdsudvalg. Men der siges fremdeles at være seminarier, hvor bestyrelsen holder møder angående seminariet, uden at lærere og studerende har adgang til at overvære drøftelserne. Ligeledes forlyder det, at rektor kan træffe beslutninger uden først at have forelagt sagen for alle de andre instanser. Bør lærerrådet holde møder, uden at de studerende overværer dem?

Var institutionen et demokratisk fællesskab, ville det være selvindlysende, at alle instanser var med i alle beslutninger. Hver »cirkel« skulle være åben, så alle kunne overvære dennes separatdrøftelser. Lukkede møder er djævelens opfindelse. Derved skabes mistænksomhed og rygtedannelse, og kimen er lagt til en holdning, der snarere er modarbejde end medarbejde.

Når en institution gør institutionalismen til sin styreform, tager den oligarkiets princip med, og demokratiet må liste ud ad bagdøren.

Ønsket om, at alle er medbestemmende og medansvarlige, vil møde den indvending, at mange af de studerende er for ligegyldige

og passive med hensyn til helhedens affærer. Men er dette ikke forståeligt? Som systemet har været opbygget mange steder, har der ikke været andre muligheder. Jo, der har været oprøret. Studenteroprøret har nok til tider udartet i lighed med det under politikken omtalte. Men bag det pjattede ligger den sunde demokratiske kerne. Lad os derfor endnu engang prise oprøret, det konstruktive og gode oprør. Det er et varsko om, at kredsløbet er sygt, om et misforhold mellem tidens idé om livet for mennesket og så de livsvilkår, som bydes mennesket i de forskellige samfund.

Det skal gøres klart, at et aktivt medarbejderskab på en uddannelsesinstitution såvel som i ethvert andet samfund har den forudsætning, at der er kaldt på det i form af virkelige opgaver, som lægges ud til fælles afgørelse. Det gror ikke ud af ingenting. Derfor er lederholdningen altafgørende for demokratiets, for fællesskabsfølelsens udvikling.

I skolen

Den sidste samfundsorganisme, hvis sundhedstilstand her skal undersøges, er skolen. Symptomerne oprørs- og passivitetstendenser får deres særlige præg, da skolesamfundets medlemmer for flertallets vedkommende er mindre modne end andre samfunds medlemmer. Demokratimangelens følgesygdomme er dog helt de samme. Der er nok sket store forandringer i skolens form for samvær mellem elever og lærere. I dag er forholdet naturligere med større gensidig respekt. Men vi kan vel stille spørgsmålet, om der er lige ret for de to parter i skolen.

»Folkeskolens formål er at fremme og udvikle børnenes evner og anlæg, at styrke deres karakter og give dem nyttige kundskaber.« Det lyder pænt. Men man mærker, at børnene er gjort til genstand, medens skolen (repræsenteret ved lærerne) er agens, den handlende, her = sætningens subjekt. Dette formål opfyldes endnu pligtskyldigst mange steder i skolen.

Stille op på 2 rækker, gå ind på kommando, tie stille på gangene, rejse sig, når en lærer viser sig, blive stillet uden for døren eller tildelt straffearbejde ved særlige forseelser som f. eks. at tygge tyggegummi – disse og lignende normer giver grund til at stille spørgsmålet: er respekten for menneskelig værdighed virkelig kendt i skolen? Regler begyndende med et »Du skal« eller »Du må ikke«

er endnu gængse. Hvilken rolle påbud og forbud kan spille i retning af at skabe et positivt fællesskab, kan enhver sige sig selv.

Den lille røde for skoleelever har vakt stor harme i skolekredse. Det er berettiget. Men mere konstruktivt end at vende harmen mod dens forfattere og indhold var det at vende den mod de forhold i skolen, som har været dens baggrund. Det egentlige problem og samvittighedsspørgsmålet til os lærere lyder: Hvordan skal vi lave skolen således, at den røde oprørsbog bliver overflødig?

Nyt formål

Først må vi knæsette det princip, at eleven bliver agens, den handlende. Udvikling, holdning og kundskaber kan kun fremmes og styrkes i elevens engagerede møde med mennesker og stof og det deraf affødte virke. Andre kan *ikke* fremme, udvikle, styrke og give eleverne disse værdier. Men de kan hjælpe dem til selv at opbygge dem. Kumbel har ret i sin betragtning, at det er trykket indefra, som runder en ballon. – Resultatet af disse overvejelser må blive en drejning på 180° af formålsformuleringen for skolen, så den kommer til at lyde:

»Samfundet skal indrette skolen, så eleven dér kan blive inspireret til at fremme og udvikle sine evner og anlæg, til at styrke sin karakter og til at erhverve sig nyttige kundskaber.«

Nye regler

Dernæst må vi dreje regelformuleringen 180°. Ja, et positivt oplevet fællesskab behøver ingen regler. Hvis fællesskabet leves, vil dets regler gro frem af sig selv som et bud til den enkelte om ansvarlighed, engagement og etisk forpligtethed. Men vejen dertil kunne gå over regler, der ikke er forbud og påbud, men som er formet som *tilbud*. En formulering begyndende med et »Du må gerne« vil være en appel, som kan styrke eleven ved at sætte ham i en situation, hvor der skal vælges. Det vil være en hjælp til eleven til at kunne opdrage sig til frihed, og den hjælp er nødvendig, hvis der skal vokse en slægt op, som skal blive i stand til at kunne forvalte en frihed med det dertil knyttede ansvar i diverse samfund, hvor mennesker mødes.

Demokrati i skolen er andet og mere end organisation af et elevrådsarbejde. Det ydre, teknikken, skal have sin plads. Men hold-

ningen, som den enkelte må opbygge i sig selv, er det primære. Det vil blive en langvarig og drøj pædagogisk proces, om dette skal kunne lykkes. De tre sygdomme sidder dybt i kødet på skolen som i de tidligere omtalte samfund.

Viljen til noget

Er da oligarki, institutionalisering og patiensalisering uheldbredelige? Givet er det, at anlæggene for disse tre sygdomme er latent til stede i alle samfund mellem mennesker. Men lige så givet er det måske ikke, at de altid skal komme til udbrud. Drøftelsen af det forhold skal blive slutningen på denne artikel.

Søger vi til grundlaget for de tre begreber, vil vi se, at de alle hviler på *viljen til magt*. Den er anonym, men uhyre stærk og har gennemlivet samfundet. Dette er sket i stadig kamp med det modsatte idégrundlag, det, der tidligere blev benævnt som demokrati eller positiv fællesskabsfølelse.

Kampen mellem positive og negative kræfter i et menneskeligt samfund er en naturlig følge af den samme kamp i det enkelte

---

Nye ansigter ved seminariet

Karen Margrethe Eskildsen. Født 1941 i Frederikshavn. Dimitteret 1966 fra Hjørring Seminarium. Ved Nørre Ulstrup skole 1966-1969. Ansat v. Øvelsesskolen fra 1. august 1969.

menneske. I spillet mellem de to magter lever mennesket, og om det handler den meste digtning. Nævnes skal blot, at Martin A. Hansen i sit forfatterskab bringer stærke vidnesbyrd om det menneskelige hjerte som en valplads, hvor to magter (det gode og det onde) slås, og hvor et ingenmandsland ikke gives. Varianter af den kamp er magtstræb kontra fællesskabsfølelse i medmenneskelige relationer.

Organisme eller mekanisme

Det er deprimerende, at menneskets sikkert oprigtige ønske om demokrati altid har stået i defensiven over for magtviljens demokratilugende sygdomme. Hvorfor kommer disse til udbrud?

Svaret er nok at finde i den traditionelle opfattelse af, hvad et samfund er.

Et samfund er en *organisme*, men det har været opfattet og styret som en *mekanisme*. Deraf kommer misvæksten.

Forskellen mellem de to begreber kan vel ikke illustreres bedre, end H. C. Andersen har gjort det i sit eventyr med modsætningen mellem den levende og den kunstige nattergal.

Mekanismen er det velindrettede, men dog døde, der først fungerer, når mennesket trykker på en knap, medens organismen er det levende, som følger sin egen lov.

I samme øjeblik rammerne om organismens liv fastlægges udefra, står de i fare for at blive i *uoverensstemmelse* med det liv, som leves heri. Følgen bliver let, at organismen må lide under snærende bånd, der havde været fremragende for en mekanisme, men ødelæggende for det, som er liv.

Livet går vel ikke tabt, fordi der er lavet uheldige rammer. Arnulf Øverland slutter sit digt »Vi overlever alt« med linierne:

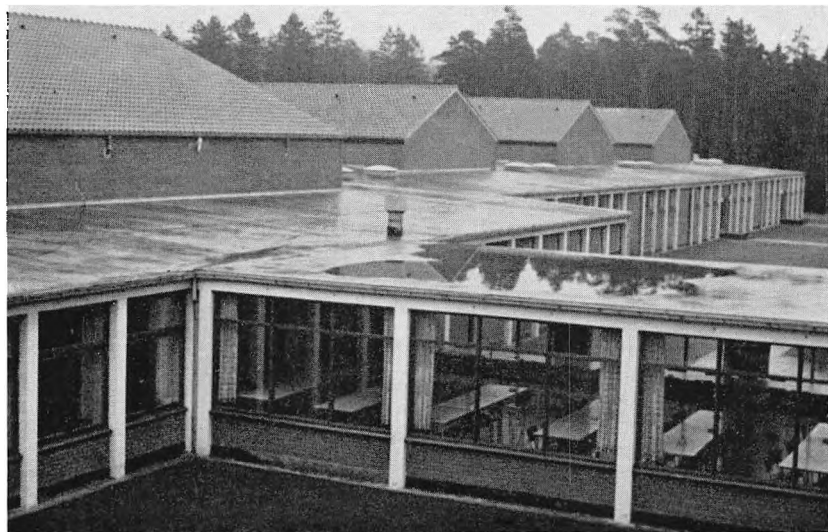
»Vi vet, at ånd er evig,
og liv vil altid gro.«

Mogens Jeremiin Nissen udtrykker det samme med verslinierne:

»Det levende kan du lænke,
men aldrig livets ånd.«

Eksistens eller tilstedeværelse

Det er imidlertid ikke uvæsentligt, hvilke kår der bydes livet. En samfundsorganisme har sine behov for vækst og udvikling på samme

måde som den menneskelige organisme. Den kræver et liv i *eksistens* og ikke blot i *tilstedeværelse*. (De to betegnelser bruger professor Johs. Sløk. Søren Kierkegaard kaldte dem egentlig og uegentlig eksistens).

Eksistens er ikke blot at leve, men at leve på en bestemt måde. Det er at *være* og ikke at *forestille*.

Eksistens er at vælge og vedgå ens *identitet*, ikke at forholde sig anonym bag en facade.

Det er at leve med *ansvar i ansvarlighed*, ikke at krybe i ly bag en autoritet.

Det er at leve aktivt i *engagement* (at stå sandheden bi også i gadesnavset!), *ikke* bare neutral at glide med strømmen uden at tilkendegive ens standpunkt.

Eksistens er frem for alt at *møde* medmennesket som et du, *ikke* at betragte det om en ham eller en hende, dvs. som objekt.

Først i mødet med et du fødes mennesket til eksistent. Det er, hvad Jakob Knudsen formulerede med vendingen: »Vi må være to om at eje sandheden.«

Vi er her fremme ved, hvad vi kunne kalde den eksistentiale etik. Vi oplever da, at den er identisk med den etiske fordring,

som professor K. E. Løgstrup opstiller på følgende grundlag: »Vi har aldrig med et andet menneske at gøre, uden at vi holder noget af dets liv i vor hånd«. (Vi lærere må nok være taknemmelige for, at vi ikke har anelse om, hvor meget vi har bevirket af godt eller ondt ved, hvad vi var og sagde og gjorde over for de mennesker, vi har mødt.) Vi er hinandens verden i alle de samfund, vi indgår i.

Kampen

Som regel vil de bestående samfunds struktur i kraft af magtviljens indflydelse bevirke, at eksistensholdning, fællesskabsfølelse, demokrati kommer til kort over for den blotte tilstedeværelses nemme, mekaniserede uforpligtethed. Skal styrkeforholdet mellem de to holdninger ændres, sker det kun ved indsats af mennesker med fornøden viljestyrke.

Eksistensens behov er de samme for et liv som menneske og et liv i menneskeligt fællesskab. Behovene er kendt, og de udtrykkes med forskelligt ordvalg ved højtidelige lejligheder gentagne gange hvert år.

Skal ordene blive til virkelighed, kræver det aktiv indsats i kampen mellem de to omtalte holdninger. Først bliver det et spørgsmål om den evige valplads i det menneskelige sind. Men i og med kampen dér er man forpligtet også i kampen i det menneskelige samfund. Såvel i det poetiske som i det politiske og pædagogiske er indsats påkrævet.

At gå med i kampen gør ikke tilværelsen lettere, men det kan gøre livet rigere.

*Viggo Thirup, seminarie- og øvelsesskolelærer, Herning.
Dim. fra Silkeborg Sem. 1952.*

25 års jubilarene

Hvem kan vel være interesseret i at læse om 1944-dimittendernes jubilæum? Vel mest de, der var med til selve festen, skønt de ved, hvordan den forløb, akkurat som man i en avis er mest interesseret i at læse om det, man selv har overværet. Måske de kommende års jubilarer med henblik på lignende arrangementer kan have fornøjelse deraf; derfor disse linjer:

Allerede i februar måned blev indbydelser sendt ud; men på trods af dette tidlige tidspunkt havde flere allerede planlagt andet til den fastsatte dato for jubilæumsfesten. Ikke mindre end 24 af årgangens 32 dimittender samt en del ægtefæller samledes dog torsdag den 26. juni kl. 10,00 i det nye seminariums gård, vel nok det mest spændende øjeblik hele dagen, for kunne man nu kende alle kammeraterne? Nogle havde jo ikke set hinanden siden dimissionen. Dog skulle man kun af enkelte høre deres stemme, inden man var helt sikker på vedkommendes identitet, og en livlig snak om fortid og nutid var snart i gang. Derefter førte rektor Skyum os rundt i de tidssvarende rammer, seminariet nu virker under, og som vi i høj grad måtte glæde os over at se; tankerne gik af og til ganske naturligt tilbage til Skolegade; men ingen af os var misundelige på de nuværende lærerstuderende; seminarieårene var trods krig og besættelse så god en tid, at der ikke var grundlag for en så negativ følelse.

Efter rundvisningen samledes vi på restaurant Skovbakken til en let frokost. Flere genopfriskede her i taler oplevelser fra seminarietiden; hovedtalen blev som ved dimissionsfesten holdt af Erik

Hansen, der elegant i muntre og alvorlige vendinger omtalte 3 epoker i seminariets historie, repræsenteret ved henholdsvis fru Emborg, fru Herluf Jensen og hr. og fru Skyum, der havde vist os den glæde at afse tid til at spise frokost sammen med os. Endvidere gav rektor Skyum en redegørelse for den situation, der er opstået for seminariet, efter at den nye læreruddannelseslov er trådt i kraft, og efter at kommissionsbetænkningen om antal og placering af landets seminarier netop var blevet kendt. Vi forstod, at det skabte store problemer, hvis løsning ikke kunne undgå at sætte spor.

Eftermiddagen benyttede de fleste til en non-stop-sejltur med en af »Hjejlen«s både og til et besøg hos Søren Vestergaard i det sommerhus i Sejs, som han har del i, og som forstander Vinther har ejet.

Endelig sluttede vi af med en middag på Ny Hattenæs, og da vi efter aftenkaffen skiltes her, var alle enige om, at vi var Søren Nielsen, der på så glimrende måde havde organiseret denne sammenkomst, megen tak skyldig; om det så var vejret, kunne han på ingen måde have skaffet det bedre.

Jørgen Kjær.

Ejner Andersen, Lindknud skole, 6650 Brørup.

1944–1946: Vikar i Virklund.

1946–1949: Lærer i Borbjerg.

1949– : Førstelærer i Lindknud.

Eva Konggård Andersen, f. Amstrup, Sjællandsgade 52, 8900 Randers.

1944–1945: Årsvikar i Sejling-Sinding.

1945–1946: Aspirant i Vrigsted (Barrit).

1946– : Randers kommunale skolevæsen.

Gerda Bystrup, f. Jensen, Hatten 4, 9250 Gug.

1944–1946: Århus skolevæsen.

1946–1953: Esbjerg skolevæsen.

1953–1960: Husmoder.

1960–1961: Skive skolevæsen.

1961– : Aalborg skolevæsen.

Niels Chr. Bro Bystrup, Flamsted, 9260 Gistrup.

1944–1945: Vikar i Esbjerg og Århus.

1945–1946: Soldat.

1946–1953: Esbjerg.

1953–1961: Lærer ved Skive Seminarium.

1961– : Lærer ved Aalborg Seminarium.

Edvard Christensen, Strandkærvej 53, 8700 Horsens.

1944–1945: Krabbesholm højskole.

1945–1946: Årsvikar, Lund ved Horsens.

1946–1947: Lyne, Vestjylland.

1947–1948: Øse, Vestjylland.

1948– : Dagnæs, Horsens.

Esther Fredskild Christiansen, Kornblomstvej 131,

9000 Aalborg.

1944–1948: Skagen skolevæsen.

1948– : Aalborg skolevæsen.

Ellen Christoffersen, f. Nielsen, Katrinedalsvej 5 B²,
2720 Vanløse.

1944–1947: Privat realskole og ordblindeskole, København.

1947–1948: Fast vikar ved Københavns skolevæsen.

1948–1957: Fast lærer ved Københavns skolevæsen.

1957– : Viceinspektør ved Københavns skolevæsen.

Erik Hansen, Rytterskolen, 8900 Randers.

1944–1945: Hjemly fri- og efterskole, Højrup.

1945–1948: Udbyneder pr. Havndal.

1948–1963: Bjergby pr. Spentrup.

1963– : Rytterskolen.

Rasmus Hansen, Ole Rømersvej 3, 9460 Brovst.

1944–1945: Lærer ved Høng realskole.

1945–1946: Soldat.

1946–1952: Lærer i Højer.

1952–1958: Enelærer i Skovstrup pr. Gistrup.

1958–1962: Førstelærer i Rold.

1962– : Overlærer i Brovst.

Erling Holst, Hygum, 7671 Klinkby.

1944–1945: Flemming efterskole.

1945–1946: Årsvikar ved Frederikshavn komm. realskole.

1946–1959: Skoleleder ved Hatlund danske skole, Sydslesv.

1959–1965: Førstelærer ved Hygum skole, Klinkby.

1965–1966: Overlærer ved Klinkby centralskole.

1966– : Viceinspektør ved Klinkby centralskole.

Ejgil Vesterholm Johnsen, Gedved, 8700 Horsens.

1944– : Råsted skole.

1944–1945: Odder kommuneskole.

1945–1947: Give skole.

1947–1948: Danmarks Højskole for legemsøvelser.

1948–1963: Lyngby-Tårnbæk kommunes skolevæsen.

1953– : Gedved seminarium.

Thorvald Birk Kjeldsen, Fasanvej 2, 5500 Middelfart.

1944–1947: Ry folke- og realskole.

1947–1948: Årskursus.

1948–1951: Slagelse vestre skole.

1951–1953: Nygades skole, Åbenrå.

1953–1957: Brændeskov pr. Svendborg.

1957–1960: Hårup pr. Brædstrup.

1960– : Østre skole, Middelfart.

Grethe Kjær, f. Knuhtsen, Fåborgvej 5, 8900 Randers.

1944–1947: Lærerinde ved Hovedgård realskole.

1947– : Lærerinde i Vorup.

Jørgen Kjær, Fåborgvej 5, 8900 Randers.

1944–1946: Lærer ved Odder private realskole.

1946–1947: Soldat.

1947–1965: Lærer i Vorup.

1965– : Skoleinspektør i Vorup.

Lis Larsen, f. Rasmussen, Markedsgade 31,

9560 Hadsund.

1944–1947: Årsvikar og fast ansat i Komdrup.

1947– : Lærerinde i Hadsund, fra 1959 overlærer.

Sigvald Laursen, Hee, 6950 Ringkøbing.

- 1944–1945: Vinterlærer i Hee.
- 1945–1946: Forskellige vikariater.
- 1946–1947: Soldat.
- 1947–1949: Hee.
- 1949– : Førstelærer i Hee.

Anna Møller, f. Juel, Kalundborgvej 155, 4300 Holbæk.

- 1944–1952: Lærerinde ved Høng private realskole.
- 1952– : Lærerinde i Holbæk, fra 1961 overlærer.

Elisabeth Damgaard Møller, f. Jeppesen,

Frederiksdal alle 17, 7800 Skive.

- 1944–1946: Vikar og timelærer i Skive.
- 1946–1947: Vikar i Randers.
- 1947– : Lærerinde i Skive.

Erik Damgaard Møller, Frederiksdal alle 17, 7800 Skive.

- 1944–1945: Årsvikar i Bjerringbro.
- 1945–1947: Vikar og timelærer i Randers.
- 1947– : Lærer i Skive.

Svend Aage Nielsen, Irisvej 8, 8000 Århus C.

- 1944–1945: Borris.
- 1945–1946: Gimsing.
- 1946–1949: Tranderup.
- 1949–1956: Hornum.
- 1957– : Fjerupgårde.

Søren Nielsen, Skovvej 7, 8752 Østbirk.

- 1944–1945: Årsvikar i Tønning.
- 1945–1946: Soldat.
- 1946– : Østbirk-Yding kommunes skolevæsen.

Børge Kehlet Nørskov, Sundvej 62a, 8700 Horsens.

- 1944–1945: Lærer i Mariager.
- 1945–1953: Lærer i Slagelse.
- 1953–1955: Lærer ved Ranum statsseminarium.
- 1955–1965: Skoleinspektør i Roskilde.
- 1965– : Skoledirektør i Horsens.

Inge Florian Pedersen, f. Sørensen, Søndergade 77,
8850 Bjerringbro.

1944–1945: Årskursus i skolekøkken.

1945– : Lærerinde ved Bjerringbro realskole.

Gunnar Ryge Petersen, Dansk skole, 2261 Agtrup,
Sydtønder amt.

1944–1946: Vikar 5 forskellige steder.

1946– : Skoleleder ved Agtrup danske skole.

Anna Rasmussen, Banevolden 42°, 2500 Valby.

1944–1945: Vikar i Hviding, Sønderjylland.

1945–1946: Hørby, Tuse Næs.

1946– : Københavns komm. skolevæsen, 1965–66 årsk.

Poul Kaas Rasmussen, Bøgomvej 27, 7100 Vejle.

1944–1945: Vikar i Skanderborg og Voerladegård.

1945–1946: Løs og fast vikar i Vejle.

1946–1947: CBU-tjeneste.

1947– : Lærer i Vejle, fra 1961 overlærer.

Holger Sonne Ravn, Byledsgade 2, 3790 Hasle,
Bornholm.

1944–1945: Vinterlærer i No, Ringkøbing amt.

1945–1947: Førstelærer ved Gelsted ungdomshjem.

1947–1955: Enelærer ved Moesgaard skole, Viborg amt.

1955– : Hasle Borgerskole, Bornholm.

Gunner Skafte Skov, Ålholmsvej 61, 2500 Valby.

1944–1946: Lærer ved Vivild ungdomsskole.

1946–1948: Friskolelærer i Herning.

1948–1950: Friskolelærer på Falster.

1950–1957: Lærer ved Vivild ungdomsskole.

1957–1959: Forstander for Vivild ungdomsskole.

1960–1961: Kommunelærer i Nakskov.

1961– : Overlærer, St. Magleby på Amager.

Frode Søgaard, Villerslev skole, 7755 Bedsted, Thy.

1944–1949: Lærer ved Hvam skole.

1949–1950: Lærer ved Gedsted skole.

1950– : Førstelærer ved Villerslev skole.

Sinna Thorøe, f. Møller, Åstrup, 6100 Haderslev.

1944– : Vikar i Moltrup.

1945–1947: Vikar og fast ansat i Åstrup.

1947 : Afsked efter ansøgning.

1960– : Medarbejder ved den kommunale ungdomsskole
i Haderslev.

Nicolaj Thomsen, død.

Søren Vestergaard, Åby Bækgårdsvej 4, 8230 Åbyhøj.

1944–1945: Vikar i Århus og Hammel.

1945–1946: Soldat.

1946–1962: Århus kommunale skolevæsen.

1962– : Marselisborg seminarium.

Fra formningsholdets arbejdsmark

Det 83. år på Silkeborg Seminarium

Det 83. år – året, hvor den gamle seminarielov blev afløst af den nye – blev på mange måder anderledes end årene forud. Hede diskussioner blussede fra tid til anden op. Studieafgiften ved privatseminarierne bragte på ét tidspunkt røre i andedammen – på et andet verserede rygter om seminarienedlæggelse, og så kom som nævnt alt det nye.

Årets første begivenhed, Nøddeturen, stod dog i traditionens tegn. Den har de seneste år ligget fast på den sidste onsdag inden efterårsferien. Så kan man kun håbe på, at vejrguderne vil vise sig fra deres milde efterårsside. Dagen begyndte i år med silende regn, men op på formiddagen stilnede regnen af, og da turen efter endt skoledag tog sin begyndelse, havde vi det skønneste efterårsvejr. Det bevirkede, at en stor flok, ca. 200, gik den længste tur i mange år gennem den farvestrålende skov. Vi var lidt trætte og meget kaffetørstige, da vi langt om længe ankom til Gl. Hattenæs. Ved kaffebordet var der et humør og en stemning som sjældent før. Ikke blot lærerne, men hele forsamlingen, gav bidrag til festen i form af bl. a. sang og oplæsning. Aftenen forløb naturligvis også, som det sig hør og bør. Vi »gamle« mindes denne nøddetur som den bedste, vi har oplevet.

Få dage efter kunne vi tage hul på en meget kærkommen efterårsferie, og i de to uger, der fulgte efter denne, var 4.-klasserne ligesom årene forud fordelt på SSØ og Vestre skole i blokpraktik.

Fredag den 25. oktober begejstrede visesangeren Frode Weddinge

den største tilhørflok, man længe mindes at have set til et kulturarrangement. I henvend to timer underholdt han med sang, guitar-spil, fremsigelse af digte, vitser m.m. Han var efter eget udsagn træt, før han kom, men det var absolut ikke træthed, der prægede aftenen.

Den 1. november spillede teatergruppen »Team« fra Herning Ladislav Smoceks skuespil »Picnic«. Hovedarrangør var gymnasieforeningen »Hugin« og medarrangører de to seminarier – for øvrigt én af de få gange det virkelig lykkedes at samarbejde om noget i det forløbne år.

Først i november kom studieafgiften ved privatseminarierne til debat. Studerende ved Aalborg seminarium lagde ud med en massiv protest, og snart bredte aktionen sig til ligestillede ud over landet. Hos os blev ugen fra den 4. til den 9. november ret så bevæget. Mandag eftermiddag blev der holdt massemøde i festsalen. På dette møde blev der bl. a. gjort rede for forskellen på privat- og statsseminarier, der blev fremlagt forslag til en resolution om undervisningsafgiftens bortfald, og stort bifald mødte rektor Skyum, da også han erklærede sig som modstander af studieafgiften. Mødet mundede ud i en resolution, der bl. a. blev sendt til undervisningsminister Helge Larsen.

Tirsdag eftermiddag blev der afholdt ekstraordinært elevrådsmøde, hvor formanden, Lorens Hjelholt, gjorde rede for aktioner

Læsestue

andre steder i landet. Derefter fulgte en livlig diskussion om vor deltagelse eller ikke deltagelse, hvilket til slut resulterede i råds-mødets ophævelse. I stedet blev der dannet en »aktionsgruppe« bestående af tilhørere og rådsmedlemmer. Denne aktionsgruppe var stemt for deltagelse i en demonstration i Århus, hvor undervisningsministeren skulle være til stede ved indvielsen af et nyt gymnasium onsdag morgen, og en demonstration i vor egen by senere på dagen.

Onsdag morgen afgik der fra seminariet fire busser med demonstranter. Som det sig hør og bør, var der til lejligheden fremstillet protestplakater, og desuden havde et par lyse hoveder skrevet en protestsang:

PROTESTSANG

skrevet af en aktivistgruppe i Silkeborg.

Presto ministerialis.

efter Bernh. Christensen.

Her er en sang om en mand der hed Larsen
 det' ham vi møder i Århus i dag.
 Han blev minister for os der er samlet
 hvad vi alle venter rigtig meget af.
 Det ku' vær' så godt og så' det faktisk skidt.

Han var født til at lovgi' om skolen
 og skal nu høre et forslag så kort:
 Vi be'r ham lovgi' om studieafgiften,
 som vi alle vil ha' til at falde bort!
 Det ku' vær' - - - -

Vi har to skoler, der ligner hinanden,
og den ene er temmelig dyr,
men på den anden, der læser man gratis.
Derfor ser du, kære Larsen, vort postyr!
Det ku' vær' - - - -

Undervisningsministeren havde ingen kommentarer til de frem-
mødte.

Onsdag eftermiddag gik demonstranterne gennem Silkeborgs
gader. Demonstrationen forløb fredeligt.

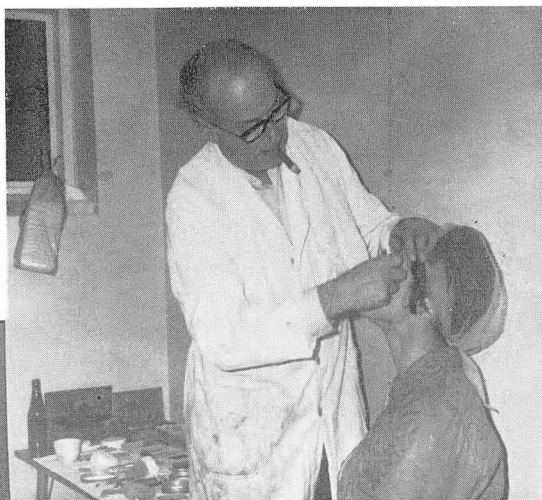
Torsdag var spørgsmålet om undervisningsafgiftens bortfald til
debat i folketinget, og sagens videre behandling vil være bekendt
af alle.

En tid efter »novemberrevolutionen« havde vi i en fællestime
besøg af Helge Larsen. Vi var ikke så lidt skuffede, da vi forlod
festsalen. Undervisningsministeren var meget »glat«.

Den 11. november indledte vi vore kortfilmsaftener. Ideen til
disse havde vi fået af Kurt Madsen, som også tilbød både at bestille
og køre filmene. Med stor tak tog vi imod dette tilbud. I alt 10
aftener – 2 før jul og 8 efter jul – blev der på Silkeborg Seminarium
vist kortfilm. En del var klassikere, men hovedvægten var lagt på

»Teaterleg«: Gør som du vil

»Teaterleg«:
En kultiveret aften

de nyere film. Det skal kort nævnes, at der blev vist film fra England, Polen, Holland, Tjekoslovakiet og Canada, film af Jørgen Roos, Henning Carlsen og Theodor Christensen og film af de nyeste danske kortfilmsinstruktører. En ikke særlig stor, men interesseret flok fulgte disse aftener og fik dels en personlig oplevelse og dels ideer til brug af kortfilm i pædagogisk øjemed.

Hen på efteråret kontaktede vi to – om ikke Silkeborg-kunstnere så dog kunstnere, der har en vis tilknytning til Silkeborg, idet de begge er bosat i Silkeborgs nærmeste opland – nemlig digteren Per Højholt og kunstmaleren Kai Führer.

Den 22. november fortalte Per Højholt på let og utraditionel vis om sig selv som digter, om sin digtning og dens stilling i forhold til digtning af både ældre og nyere dato. Han sagde bl. a. følgende: »Digteren skal ikke bestemme, hvad læseren skal opleve ved sin

læsning. Han skal ikke udtrykke synspunkter, overbevisninger, personlige følelser og lign. Hans tanker og fornemmelser rager ikke læseren – og omvendt ikke digteren. Disse ting kommer ind som eksempler, men ikke som sandheden. – Af digtere findes der to typer – 1: Hemmingway og Johs. V. Jensen – 2: Per Højholt, den lille »skid«, der prikker hul på ballonen. – Mange spørgsmål regnede efter indlægget ned over Per Højholt.

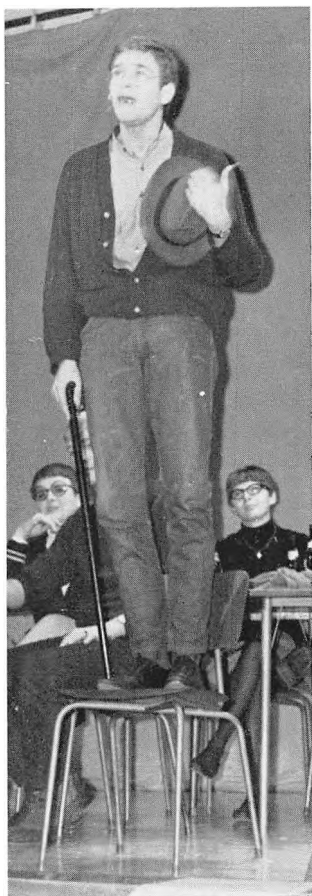
I ugen derefter stillede Kai Führer – også kendt som én af Brandemalerne – et repræsentativt udsnit af sin produktion til rådighed til en udstilling på skolen. Hans malerier er uhyre enkle. Eneste virkemidler er store, sorte og hvide former. Fredag den 29. november fortalte han om sin egen baggrund for at male sådan og om ideen med de malede husgavle i Brande. Også han hører til de kunstnere, der er brudt ud af systemet. – Hans form blev i øvrigt mødt med megen skepsis.

Den japanske film »Kvinden i sandet« blev vist den 6. december. Det er en meget særpræget og spændende film, som opnåede juryens specialpris i Cannes 1964.

Den 12. december var vi med til et arrangement på Th. Lang. »Aktivistfest« havde de kaldt det. Højskolelæreren og forfatteren Ebbe Reich indledte med et foredrag om »finkultur kontra folkekultur«. Derefter blev forsamlingen inddelt i grupper, og man fik

Fra julerевyen

Fra juleevnen

bl. a. som opgave at dramatisere en julesang og at dekorere aulaen med collager, vers, rim osv. I en kort pause var der fælles spisning, og efter det var der igen forskellige aktiviteter, og til slut dansede man til avanceret beat-musik. – En ny og utraditionel form for fest.

De to store, traditionelle fester, novemberfesten og julefesten, løb af stabelen henholdsvis den 17.–18. november og den 14. december.

I år var det udelukkende lektor Troelsen og dramatikfolkene, der stod for indstuderingen af det moderne svenske skuespil »Teaterleg« – en vanskelig opgave at give sig i kast med. Resultatet blev imidlertid som altid, når Troelsen har en finger med i spillet, godt. De to opførelser både begejstrede og forargede publikum.

Julerevyen blev også af de bedre, vi mindes. Nogen egentlig titel fik den vist aldrig, men den kunne passende have båret navnet »Seminarieliv« (med alt, hvad dertil hører).

Julekoncert – og juleferie!

I begyndelsen af det nye år startede vi, i lighed med året forud, en studie-

kreds. Hvor emnet før havde været »Børn og unge der eranderledes«, blev emnet nu »Specialundervisning«. Fra at beskæftige os med emner, der ligger uden for folkeskolen, men i nær tilknytning til denne, gik vi nu ind på folkeskolens område – ikke med en illusion om, at vi i løbet af nogle få aftener kunne uddanne os selv til undervisere i specialklasser, men for at få et lille indblik i, hvilke vanskeligheder og handicap børn og unge i en almindelig klasse kan have. – Programmet var følgende:

24. januar: »Skolepsykologens arbejde«.

Indleder: skolepsykolog Børge Bech, Brødstrup.

Fra julerøven

31. januar: »Læse- og retskrivningsvanskeligheder«.
Indleder: lærer B. Skoulund Larsen, Århus.
10. og 21. februar: »Materialer til specialundervisning«.
Indleder: lærer Boes, Th. Langs øvelsesskole.
7. marts: »Regnevanskeligheder«.
Indleder: lærer Thorendahl, Århus.
14. marts: »Dramatisering«.
Indleder: lærer Sakse Roos Petersen, Århus.

I forbindelse med emnet »Materialer til specialundervisning« havde vi to udstillinger af specialundervisningsmaterialer, én fra »Statens pædagogiske Studiesamling« og én fra »Specialpædagogisk Samling« i Herning.

Igen blev et sådant program mødt med stor interesse. Ca. 200 deltagere meldte sig, men det skal i samme åndedrag siges, at vi aldrig så hele flokken samtidig, og at det mod slutningen blev lidt sløjt med deltagelsen.

I begyndelsen af februar kom så elevrådets generalforsamling. For første gang blev den afholdt på dette tidlige tidspunkt. At den blev flyttet skyldes en berettiget formodning om, at det nye elevråd skulle have bedre mulighed for at komme godt i gang allerede inden sommerferien, end det var tilfældet, når generalforsamlingen

afholdes i april. Endvidere er det en hjælp for de nye folk, at de har mulighed for at spørge de gamle til råds de første måneder.

Fredag den 24. januar indledte skolepsykolog Børge Bech, Skanderborg. Bech satte os ind i skolepsykolog-institutionens funktion og metoder, gav os relevant psykologisk statistik og frem for alt en mængde »cases« fra sit arbejde som psykolog. Derigennem fik vi et godt indblik i de problemer, de retarderede elever frembyder.

Den 31. januar holdt overlærer B. Skoulund Larsen foredrag om læse- og retskrivningsvanskeligheder. Han baserede sit foredrag helt på de teorier om auditiv, visuel og motorisk begavelse, som har været god latin i pædagogkredse i mange år, men som virker vel kategoriserende og enøjede. Han påviste fatale fejl i begynderundervis-

ningen og underbyggede sine påstande med rystende statistikker fra undersøgelser af læsestandpunktet i den danske befolkning.

Den 10. og 21. februar viste øvelsesskolelærer Boes fra Th. Lang os, hvilke muligheder der er for selv at fremstille materialer til specialundervisningen. Endvidere så vi på færdige materialer fra Statens pædagogiske Studiesamling og Specialpædagogisk Forlag og gennemgik disse materialer kritisk.

Den 7. marts gav Sakse Roos Petersen, Århus, en præsentation af aktivitetspædagogiske metoder.

Den 14. marts viste lærer Thorendahl, Krogsgades Skole i Århus, os de

Ideer fra formningsholdet

materialer og metoder, han anvender i regneundervisning af debile børn.

Den 28. februar var det lykkedes os at få fat i Preben Neergård. Han optrådte i Århus på det tidspunkt; derfor var det muligt for os at engagere ham til en overkommelig pris. Der var godt 200 studerende til arrangementet, og Preben Neergård underholdt over emnet Antikt – Absurd. Det var en virkelig vellykket aften.

Den 11. april havde vi bedt Jørgen Ejbøl fra Politiken komme og uddybe et par artikler, han havde skrevet om indoktrineringen gennem lærebøger. 7 mennesker overværede det ikke særlig spændende eller velunderbyggede foredrag.

Hen ad foråret syntes vi, seminariet var kommet ind i en død periode. Vi fik fat i et rigtigt godt orkester, Sammy Rington og The Jazzcardinals, og byggede så en fest op omkring forårsstemningen og et godt orkester. Der var god tilslutning og almindelig tilfredshed med dette ekstra festindslag.

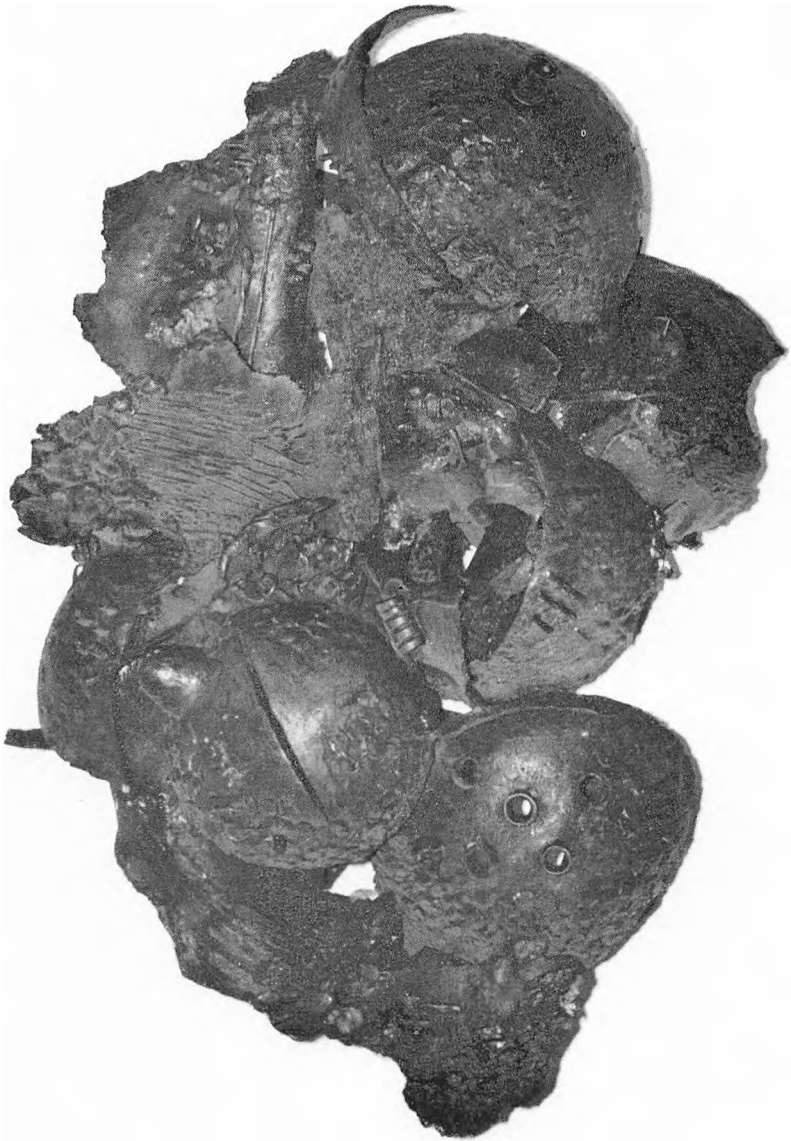
Da vi gennem aftenen med Frode Weddinge havde erfaret, at interessen for folkesang var ret stor, slog vi straks til, da vi fik tilbud fra to folkesangere, Duburrry og Sinclair, henholdsvis englænder og skotte. De kom og underholdt os med engelske og skotske folkesange og gjorde det virkelig godt.

Umiddelbart før eksamen havde vi traditionen tro skriftlig bal. Som sædvanlig sejlede en del derud med Hjejlebådene, og resten af festen lignede også til forveksling andre skriftlige baller.

Efter ferien havde vi fredag den 19. august dusfest. I modsætning til andre år serveredes der ikke smørrebrød for de nye, da de allerede havde haft en fest. De startede en uge før de andre år-gange. Vi havde atter fået fat i Sammy Rington og The Jazzcardinals, så musikmæssigt var festen i orden, men det kneb måske lidt med at blive dus.

Sådan er det år gået, og vi er igen begyndt at se hen til nødturen.

Udarbejdet af Ester Asp Sørensen,
Jan Horskjær og A. M. Stampe.

Dimittender 1969 KLASSE A:

Første række fra venstre seminarielærerne Werner Witting, Frede Bech Madsen, J. Lundgård Larsen, Børge Troelsen, Olga Houmøller, C. J. Christensen, rektorparret Skyum, Åge Sten Madsen, Harald Christensen, P. Holm og Viggo Jørgensen.

2. række fra venstre: Inger Struve Thøgersen, Løsning, seminarielærer E. Mouritsen, Sten Agger, Århus, Kai Andersen, Silkeborg, Lis Bønding, Silkeborg, Kirsten Kjærsgård, Odense, Merete Lund, Viborg, Else Jespersgård, Randers, Birthe Johansson, Silkeborg, Inger Kristoffersen, Truust, Birthe Gødgård Jensen, Åbenrå, Annemarie Hørning, Silkeborg, Inga Kristensen, Svendstrup, og seminarielærerne Ingeborg Frue-lund, Jørgen Friis og O. Randlev Pedersen.

3. række fra venstre: Åse Jensen, Giver, Thorkild Lück, Silkeborg, Niels Kløwe, Randers, Hans Jørgen Hørning, Ørtrup, Lorens Hjelholt, Ringe, Søren Chr. Hansen, Møldrup, Johs. Knudsen, Asferg, Bodil Han-sen, Nr. Sundby, Anni Blomsterberg, Esbønderup, Grethe Kusk, og seminarielærerne Åge Rugholm Madsen og Jens Ejsing.

4. række fra venstre: Seminarielærer Frees Christiansen, Ove Hornum, Silkeborg, Werner Meyer, Flens-borg, Knud Vagn Budde, Virklund, Jens Ballegård, Ringkøbing, Gunner Hovgesen, Ø. Tørslev, Jens Lohmann-Sørensen, Hee, Poul Erik Erhardi, Tønder, Torben Ethelberg, Randers, Dorte Just, Hingealle, og seminarielærer Poul Skipper.

Dimittender 1969 KLASSE B:

Første række fra venstre: Seminarielærerne Werner Witting, Frede Bech Madsen, J. Lundgård Larsen, Børge Troelsen, Olga Houmøller, C. J. Christensen, rektorparret Skyum, Åge Sten Madsen, Harald Christensen, P. Holm og Viggo Jørgensen.

2. række fra venstre: Birthe Preisler Petersen, Svendborg, seminarielærer E. Mouritsen, Jane Lerche Møller, Bønnerup, Karen Lisbeth Nielsen, Aalborg, Margrethe Hjorth Pedersen, Resenbro, Hanne Rix, Løgstrup, Annie Uhd, Ål, Solveig Ballisager Nielsen, Farsø, Dagmar Jensen, København, Kirsten Glavind Pedersen, København, Petra Pedersen, Nr. Vissing, Annemarie Nørskov, Roslev, Bodil Vestergård, Oddense, Esther Asp Sørensen, Årre, Jonna Lukassen, Gylling, seminarielærerne O. Randlev Pedersen, Ingeborg Frue-lund og Jørgen Friis.

3. række fra venstre: Seminarielærer A. Frees Christiansen, Erik Østergård Rasmussen, Ø. Alling, Andreas Striib, Skanderborg, Palle Rasmussen, Veggerslev, Karsten Mikkelsen, Skanderborg, Erik Werner Poulsen, Silkeborg, Flemming Ågård Nielsen, Silkeborg, Georg Møller Pedersen, Jævnald, Ulla Nielsen, Silkeborg, seminarielærerne A. Rugholm Madsen og Jens Ejsing.

4. række fra venstre: Vagn Toft Nielsen, Bjerringbro, Mogens Dalgård Pedersen, Silkeborg, Victor Rieks-Pedersen, Rostrup, Chresten Tølbøll, Skyum, Bjarne Skårup, Koldby, Finn Dubgård, Århus, Torben Trøst, Engesvang, John Erik Pedersen, Ølstrup, seminarielærer Poul Skipper.

Dimittender 1969 STUDENTERKLASSE A:

I forreste række ses fra venstre seminarielærerne H. Skovgård, Frede Bech Madsen, J. Lundgård Larsen, Ruth Madsen, Børge Troelsen, C. J. Christensen, rektorparret Skyum, Poul Holm, Viggo Jørgensen, Ingeborg Fruelund og Kurt Madsen.

2. række fra venstre: Seminarielærer Ege Møller, Åse Goul, Balling, Elin Birketoft, Skinnerup, Ulla Villadsen, Århus, Grethe Skibild Christensen, Silkeborg, Janne Sloth Foged, Randers, Inge Knudsen, Randers, Lone Lynggård, Rudkøbing, Lizzi Østergård Jensen, Stoholm, Kirsten Jensen, Horsens, Lena Ankerstjerne, Randers, Inge Ehrborn, Esbjerg, Agnethe Munk, Nærum, og seminarielærerne Åge Steen Madsen og Dick Harringe.

3. række fra venstre: Seminarielærer Jens Ejsing, Anne Bredahl Eriksen, Melholdt, Gertrud Jensen, Odense, Marianne Abildstrup, Håstrup, Lissie Borggård, Boddum, Vibeke Thybo Rasmussen, Grenå, Alice Horsbøl Jørgensen, Esbjerg, Annie Nørgård Jensen, København, Dorte Daugbjerg Lassen, Århus, samt seminarielærerne Poul Skipper og E. Bach Sørensen.

4. række fra venstre: Peter Erichsen, Århus, Mogens Brix, Randers, Svend Haugvård-Nielsen, Skovby, Sten Børsting, Thorum, Henning Hartmann, Sønderborg, Henrik Dygård, Silkeborg, Jesper Bastholm, Ringsted, Knud Erik Bøgh Jensen, Randers, Carl Alf Børgesen, Nr. Sundby, og Birger Bitsch Johansen, Nykøbing M.

Dimittender 1969 STUDENTERKLASSE B:

Forreste række fra venstre: Seminarielærerne H. Skovgård, F. Bech Madsen, J. Lundgård Larsen, J. Ejsing, Børge Troelsen, C. J. Christensen, rektorparret Skyum, P. Holm, Viggo Jørgensen, Ingeborg Fruelund og Gunnar Johnsen.

2. række fra venstre: Seminarielærer Jan Michel, Sonja Thomsen, Esbjerg, Eli Møller, Krejbjerg, Ellen Thomasen, Ebeltoft, Lone Askov Nielsen, Fredericia, Irma Holm, Glensted, Signe Bastholm, København, Kirsten Engelbrecht Pedersen, Vorup, Kirsten Hagedorn, Haderslev, Elsebeth Sonne Petersen, Lødderup, Anne Bitten Sørensen, Rødding, Anne Mette Nielsen, Funder, Bodil Schou, Balling, og seminarielærer Poul Skipper.

3. række fra venstre: Seminarielærer O. Randlev Pedersen, Dick Harringe og E. Bach Sørensen, Birgit Thomsen, Bjerremose, Brynhild Eriksen, Vedsted, Alice Laursen, Nykøbing M., Vibeke Leth-Espensen, Norring, Annie A. Sørensen, Brovst, Annegrethe Petersen, Hørup, Irene Hjermind, Hjarbæk, Kurt Vagn Nielsen, Horsens, og Ole Dreyer Jørgensen, Næstved.

4. række fra venstre: Hans Chr. Nielsen, Odense, Gustav de Neergård, Skørping, John Nyhuus, Ebeltoft, Palle Jørgensen, Randers, Jørgen Leth-Espensen, Norring, Peer Kühne, Løgumkloster, Søren Thorhauge Olesen, Holstebro, Poul Erik Møller Nielsen, Ikast, Bent Munk, Auning, Carsten Dähnert, Grenå, og seminarielærerne Jørgen Friis og Aage Sten Madsen.

Noter fra årets løb

Legater 1968-69

Ved juleafslutningen blev der uddelt følgende legater:

Knud Knudsens og hustru Ane Knudsens legat til *Gunnar Hovgesen* fra IVa.

K. Steensen og hustrus legat til *Søren Thorhauge Olesen* fra III 3-årig b.

Ved dimissionen blev der uddelt følgende legater:

Åge Emborgs mindelegat til *Lorens Dahl Hjelholt* fra IVa.

Herluf Jensens mindelegat til *Svend Boe Hauggård-Nielsen* fra III 3-årig a.

Helga og P. J. M. Vinthers legat til *Ester Asp Sørensen* fra IV b.

P. J. M. Vinthers mindelegat til *Hans Christian Nielsen* fra III 3-årig b.

Forskellige arrangementer afholdt af seminariet:

3. oktober 1968: Koncert ved Mogens Dalsgård.
9. januar 1969: Foredrag af Jørgen E. Petersen: Afrika.
24. marts 1969: Foredrag af forstander, cand. psyk. Asger Hansen: Hvad forstås ved socialpædagogik?
16. april 1969: Foredrag med film, E. Fisker: Kristian den Anden.

1969/70 går der efter gammel ordning i alt 12 klasser på seminariet, nemlig 3 IV-klasser, 1 III-klasse og 2 II-klasser på 4-års linien, 3 III-klasser og 3 II-klasser på 3-års linien.

Efter ny ordning går der 120 studerende, fordelt i 6 hold a 20.

Det samlede antal studerende er 478.

Følgende lærere blev ansat ved Silkeborg Seminarium fra 1. august 1969:

Else Hastrup (Silkeborg): Stemmebrug og mundtlig fremførelse, talepædagogisk arbejde.

Johan Pless (Oens, Horsens): Pædagogik, psykologi.

Per Østerbye (Søby, Hornslet): Kristendomskundskab.

Elisabeth Østerbye, timelærerinde: Kristendomskundskab.

Følgende lærere blev ansat ved øvelsesskolen pr. 1. august 1969:

Ellen Blauenfeldt (Resdal).

Karen M. Eskildsen (Sundby-Hvorup).

Inger Jespersgård (Silkeborg)

Jørn Madsen (Bogense).

Regnskabet for årsskriftet 1968 balancerer med 15.429,24 kr. – Hæftet blev trykt i 1300 eksemplarer. – Salget indbragte i alt 11.639,90 kr. – Trykning af årsskrifter og kuverter og opkrævningskort beløb sig til 9.729 kr. – Forsendelsesomkostningerne udgjorde 2.378,20 kr. – Kassebeholdningen udgjorde ved årets begyndelse 3.594,98 kr. og ved årets slutning 3.322,04 kr.

Formand for lærerrådet: Olav Randlev Pedersen.

Formand for de studerendes råd: Svend Erik Christiansen.

I forbindelse med novemberfesten afholdes der lørdag aften generalforsamling i SSS i overensstemmelse med foreningens love. I paragraf 2 hedder det: Medlem kan enhver blive, der er eller har været lærer eller elev på Silkeborg Seminarium.

Fra 1958 har SSS fået et mere officielt præg end tidligere, idet bestyrelsen for SSS udpeger 2 medlemmer til bestyrelsen for Silkeborg Seminarium. For tiden sidder følgende 2 i seminariets bestyrelse, valgt af SSS:

direktør Chr. Demuth, Åbenrå, dim. 1918,

skoleinspektør Knud Sørensen, Vinderslev, dim. 1946.

Lovene for SSS siger følgende (paragraf 6): Generalforsamlingen vælger en bestyrelse på 7 medlemmer, og Silkeborg Seminarium skal altid være repræsenteret i bestyrelsen (med formand og kasserer). Endvidere vælger generalforsamlingen 2 revisorer. Og videre hedder det (paragraf 7): Bestyrelsen sidder, til næste generalforsamling vælger ny bestyrelse. Genvalg er tilladt. Der afgår skiftevis 4 og 3 bestyrelsesmedlemmer . . .

Efter generalforsamlingen 1965 bestod bestyrelsen af følgende medlemmer:

Chr. Demuth, Åbenrå, dim. 1918. (Genvalg).

Else Pedersen, Vinding, dim. 1939.

Knud Sørensen, Vinderslev, dim. 1946.

Sigurd Skyum, Silkeborg, dim. 1932.

Else Byrith, Århus, dim. 1940. (Nyvalg).

Viggo Østergård, Århus, dim. 1963. (Nyvalg).

Stig Hylleberg Andersen, Nr. Sundby, dim. 1964. (Nyvalg).

Der skal således denne gang vælges (genvælges eller nyvælges) 3 medlemmer til bestyrelsen, og de to af dem skal have tilknytning til Silkeborg Seminarium. (Sidste gang måtte vi opgive at finde to, hvorfor der for tiden kun er ét bestyrelsesmedlem med tilknytning til Silkeborg Seminarium).

Samme aften træder bestyrelsen sammen for at udpege 2 medlemmer til bestyrelsen for Silkeborg Seminarium de kommende 4 år.

Sigurd Skyum.

Silkeborg skylder Michael Drewsen sin grundlæggelse, idet han fandt, at den rigelige vandmængde i Gudenå kunne anvendes til drift af en papirfabrik (1846). Byen ligger ved en langsø, der deler den i to, ligesom den gennemstrømmes af åen. Rundt om byen ligger højdedrag ved højdedrag, nogle dækket af skov, nogle bevokset med lyng. Sejlturen med kano eller en af Hjejlsens både op til Himmelbjergsøerne er meget smuk. Silkeborg er en skoleby. Her ligger to seminarier til trods for, at byens indbyggerantal pr. 1. april 1970 kun er ca. 40.000. Her ligger en stor privat realskole, et hf-kursus, et gymnasium, en husholdningsskole, en sygeplejeskole, en skole for vognmalere, en FDF højskole etc. Udover de kollegier, der er knyttet til et par af disse skoler, findes der et kollegium på Hjejlevej i umiddelbar nærhed af seminariet, og der arbejdes med planer om opførelse af endnu ét.

Silkeborg Seminarium

I 1881 fik Silkeborg en realskole, der havde til huse i en ejendom på hjørnet af Skoletorvet og Hostrupsgade, der, hvor Skoleboghandelen nu har forretning. Netop i 1880'erne bestod lærereksamen af en første del, der svarede til den præliminæreksamen, man f. eks. kunne tage på Silkeborg Realskole, og en anden del, som man kunne indstille sig til efter et års læsning på et af datidens seminarier. Det var derfor naturligt, at nogle af de unge fra realskolen kunne ønske at erhverve sig lærereksamen ved at læse endnu et år i byen. Samtalerne om dette førte til, at der 1886 blev truffet beslutning om at føre realskolen videre med endnu en klasse, som skulle forberede direkte til lærereksamens anden del. Undervisningen begyndte 23. august 1886 med en klasse, hvortil der i alt var tilmeldt 14 elever. Blandt lærerne var

Til ansøgere:

Lidt om SILKEBORG BY og SILKEBORG SEMINARIUM

den unge P. J. M. Vinther, der 4 år senere købte retten til at drive seminarium. 1894 gennemførtes en ny seminarielov, og samme år opførtes nye bygninger til seminariet. De omfattede blandt andet en gymnastiksal, »udstyret med alle de nyeste gymnastikapparater. Skolen venter sig megen fornøjelse af denne foranstaltning«. Samme år sluttedes en aftale med Silkeborg kommune om den til seminariet knyttede øvelsesskole, og Silkeborg kommune vedtog at garantere for et lån til seminariet – efter svære overvejelser, for »nægtes kan det ikke, at det er et farligt princip, kommunalbesyrelsen her er kommet ind på«, som det hed i Silkeborg Avis. Forstander Vinther drev seminariet til 1933, da han overdrog det til Herluf Jensen. Dog fortsatte han sit undervisningsarbejde til kort før sin død 1944. Herluf Jensen sad som forstander til sin død 1958. Samme år omdannedes seminariet til en selvejende institution

med en bestyrelse på 6 medlemmer, og der opførtes i løbet af et par år et nyt seminariekompleks bestående af seminarium og øvelsesskole i kvarteret på Århusbakken. – De nye bygninger kunne tages i brug 1961. De gamle bygninger overgik til realskolen »Kornmod«. Næste udvidelse fandt sted 1965/66. Den bestod af en musikafdeling, nogle almindelige undervisningslokaler og en gymnastiksal. Efter denne udvidelse stod seminariet fuldt rustet til at imødekomme kravene for et seminarium efter loven af 1954.

1966 vedtog folkettingen en ny lov om læreruddannelse, og derfor vil der igen vokse et behov op for en udvidelse af bygningerne, såvel til seminariet som til øvelsesskolen. Der er da også for længst udarbejdet planer for en sådan udvidelse, men der er mange hensyn at tage, før man i dag kan realisere et seminariebyggeri.

Silkeborg Seminarium ligger nu i byens østlige udkant ved udfaldsvejen til Århus. Skolen har egen sportsplads, der ligger en halv kilometer længere ude ad vejen til Århus.

Seminariet er placeret umiddelbart op til statskoven, kun adskilt fra den ved en jernbanelinie. Mod øst grænser skolen til Lillesø, og mod syd på den anden side banelinien rejser sig et pragtfuldt bakke- drag med mange smukke punkter (Rævebakken, Birkehøj, Dronningestolen etc.). Man kan starte fra skolens grund og finde nye stier og ruter i en uendelighed.

Livet på seminariet

Året på seminariet er naturligt nok først og fremmest præget af arbejdet, men det afbrydes dog af forskellige arrangementer. De studerende holder »dusfest« en af de første aftener i skoleåret. – Umiddelbart før efterårsferien går så mange som muligt af de studerende og nogle af lærerne gennem skoven »over højderne«

til Gammel Hattenæs, der svarer udmærket til sit navn. De studerende kan okkupere etablissementet uden skrupler og uden frygt for at genere andre gæster. Der er nemlig ingen. Efter gåturen drikkes der kaffe, og måske lykkes det at få én eller flere lærere til at give et nummer til bedste. Dette arrangement kaldes »Nøddeturen«.

Novemberfesten, som er seminariets årsfest, afholdes i to afdelinger, således at de studerende fester en fredag aften og gamle elever lørdag aften.

Novemberfesten har en årrække haft samme indhold: Vi begynder med at se nogle af kammeraterne opføre et dramatisk arbejde. Derefter drikkes der kaffe, og så danses der til lidt over midnat. I første halvdel af december afholdes en julefest med optræden, spisning og dans, og den sidste dag før juleferien samles vi til en juleafslutning, hvor vi sammen synger et par julesalmer og lytter til seminariets kor og orkester.

Derefter kan de studerende tage hjem til juleferie.

Derudover afholdes der foredrag, studie-kredse, filmsaftener, sportsarrangementer etc. for en dels vedkommende i samarbejde med de studerende på Th. Langs seminarium

Samarbejde mellem de to seminarier i Silkeborg

I de sidste år er der blevet etableret et samarbejde mellem Th. Langs Seminarium og Silkeborg Seminarium. Det vil ikke mindst få betydning med hensyn til den studerendes mulighed for at kunne få uddannelse i netop de to liniefag, han helst vil uddannes i, idet de to seminarier i fællesskab vil tilbyde alle liniefag. Samtidigt vil det enkelte seminarium tilbyde flest mulige liniefag i fri kombination. I øvrigt henvises der til artiklen om samarbejde mellem de to seminarier andetsteds i dette hæfte.

Novemberfesten 1969

Fredag den 14. november kl. 19,00: De studerende.

Lørdag den 15. november kl. 19,00: Tidligere studerende.

Indhold

Mennesker og strømninger jeg mødte. Af <i>P. J. M. Vinther</i>	5
En konsekvens af loven af 8. juni 1966 om læreruddannelse. Af <i>Sigurd Skyum</i>	15
Digte. Af <i>Viggo Jørgensen</i>	26
Beskyttelse, junglelov – og hvad så? Af <i>Andreas Striib</i>	28
Om Kaj Munk og hans digtning. Af <i>Børge Troelsen</i>	37
Digte. Af <i>Viggo Jørgensen</i>	48
Om lykken. Af <i>Hans Skovgaard</i>	50
Undervisning i fremmedsprog i Danmark. Af <i>Harald Christensen</i>	57
Demokrati og eksistens. Af <i>Viggo Thirup</i>	61
Nye ansigter ved seminariet. . . . . 19, 23, 31, 33, 43, 45, 53 og	67
25 års jubilarene	71
Det 83. år på Silkeborg Seminarium. Af <i>Ester Asp Sørensen, J. Horskjær og A. M. Stampe</i>	79
Dimittenderne 1969	90
Noter fra årets løb	98
Til ansøgerne	100

Omslagstegning er udført af
Randlev Pedersen

Fotografier af
Johs. Jensen, Jens Møller,
Poul Erik Erhardi
m. fl.

Trykt i
Emil Stechers Bogtrykkeri
Silkeborg

Oplag: 1500 eksemplarer

